

■ Andoni Perez Cuadrado: "Meliton Manzanaz ez zen gizakia"

■ Santi Leone:
"Estatua totalitarioa
ote den? Eta gu
zer gara?"

■ Nafarroako hizkuntz
eremuak: irizpiderik
gabeko jolasa

ARGIA

2008ko irailaren 21a | LXXI. urtea | 2.151 zenbakia | 3,70 euro

Badator Flandes

Donostiako Nazioarteko Zinemaldia:

Jaime Rosales zuzendariari elkarrizketa | Zinema Beltz Japoniarrari begiratua

"Belgika hilda dago", "Europaren bihotza hautsita!"... Agian, herrialde baten azken taupadak entzuten ari gara. Eta, agian, jaiotzear dagoen beste batenak ere.

Karlos Zurutuzak Flandesera egindako bidaiaren egunerokoa eta diaporamak www.argia.com/flandes kanalean irailaren 23a arte.

Eta datorren asteko **ARGIA**n Frantziako Flandesi buruzko erreportajea.

FLANDES

- 5 Deabruaren abokatua: Oinatz Bengoetxea.**
Sustrai Colina.

Gaiak

- 13 Andoni Perez Cuadrado: "ETAko lehen taldea neuk sortu nuen, ezjakinean".** Miel A. Elustondo.

Andoni Perez Cuadrado.

Iritziak

- 18 Katixa Agirre. Ttakun (h)errenka.**
Berria naiz hemen.
19 Asisko Urmeneta. Gora Pro Nobis.
20 Xipri Arbelbide. Zientzia modernoaren goresmenaz.
Castillo Suarez. Fini experimentuena!
21 Juan Kruz Lakasta. Zaharrak berri.
Joxemari Ostolaza. Kontxako.
22 Bertso berriak. Ez denean ezer. Jon Martin.

Erdiko kaiera

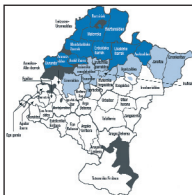
- 29 Argitalpenak.** Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
32 Ezpalak. Jon Torner.
33 Abarrak. Mikel Asurmendi.
34 Ihesi: Altzuza, hutserainoko bidea.
Gontzal Agote.
36 Makina bat kontu. Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua eta Jakoba Errekondo.
39 Denbora-pasak. Ana Zambrano eta Kike Amonarriz.

Santi Leone.

Termometroa

- 40 Santi Leone: "Harrokeria da Nafarroako politika karakterizatzen duena".**
Mikel Asurmendi.
43 Hizkuntz eremuak Nafarroan. Mapa eta errealtatea ez datoz bat. Onintza Irureta.
46 Bero-beroan. Juan Mari Arregi, Onintza Irureta eta Xabier Letona.
48 Net Hurbil. Kotxe Nanoak baserritar txikiak harrapatu ditu. Pello Zubiria.

Nafarroako hizkuntz eremuak.

6 | Flandes | Karlos Zurutuza

Belgikako Estatuan, praktikan ia konfederazioa da indarrean dagoen eredua, hain da handia waloniar eta flandestarren arteko haustura. Baina zenbatek osatuko lukete konfederazio hori? Desadostasunak nagusi, ikusi beharko da hausturak bide emango dion Flandesen balizko independentziari.

38 | Denboraren makina: Coronita euskalduna Nagore Irazustabarrena

50 | Azkena Inma Errea

23 | Zinemaldia | Mikel Garcia eta Gorka Bereziartua

Donostiako Nazioarteko Zinemaldiaren atarian Jaime Rosales zuzendariarekin hitz egin dugu Sail Ofizialean lehiatuko den *Tiro bat buruan* filmaz. Gainera, *Japonia Beltzean* atzera begirako sailaren kakoak ezagutu ahal izango dituzu zenbaki honetan eskaini dizugun erreportajea.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estibx Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Gorka Bereziartua, Unai Brea, Mikel Garcia, Onintza Irureta. Dokumentazioa: Garbine Ubeda. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Lander Arbelaitz, Eli Pombo, Jon Torner.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz, Olatz Korta. Idazkaritza Teknikoa: Aloña Soraluze. Sustapena: Esti Parada. Publizitatea: Idoia Arregi, Maite Arrieta, Ixabel Bereziartua. Administrazioa: Marijo Aiertza, Maider Lizarazu, Mari Karmen Loiarde.

HELBIIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTAELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpidetza@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 135 euro, Ipar Euskal Herria: 165 euro, Espainia: 135 euro. Beste atzerriak: 170 euro. Airez: 268 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaila Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko irudia: Tjil Vercaemer ©

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak
diruz lagundua

Larrun 124

Datorren asteko ARGIArekin

Jon Sarasua Gogoetarako aleak Hego Amerikatik

© Txomin Txueka

**Brasil, Ekuador eta
Bolivian hamar eguneko
lan-bidaian bilduak**

- Ekonomia solidarioa.
- Sao Paulo, piztiaren ukitua.
- Kichwa eta aymara hizkuntzen egoera larria.
- Botere borroka Bolivian.
- Hizkuntzen hegemonia-guneak.

• DEABRUAREN ABOKATUA •

“Aurtengoa niretzat ere sorpresa izan da”

Oinatz Bengoetxea | Txapelduna

Autoa plaza erdian utzi eta irribarretsu azaldu da Oinatz. Galderekin hasi eta autoak arrankatuta segitzen duela ohartu naiz. Azken boladan, halatsu omen dabil bera ere. Gelditu gabe.

SUSTRAI COLINA

Argazkia: Dani Blanco

Leitzarra eta pilotaria, harritzekoa!

Mendi lekuotan beti egon da pilotarako afizioa, eta hirietan besteko aukerarik ez dagoenez... Guretzat pilotan aritzea munduko gauzarik normal eta naturalena izan da beti.

Zuk bazenekien pilotariak primeran bizi zirela!

Bere exijentziak izan arren, gure egunerokoa ez da oso-oso sufritua. Gurea ez da arrauna edo ziklismoa bezain kirol sakrifikatua.

Seguru? Zuenean, txiki eta argalak zereginik ez duela dirudi.

Fisiko indartsu eta orekatua izatea beti izango da garrantzitsua, baina teknikarekin gabezia asko konpondu daiteke. Teknikoki oso ona dena beti aterako da aitzinera, gorputzez eskasa izan arren.

Esadazu zu txikienetakoa izan zarela beti, handi- goen aurka jokatzan zenuela...

Horrek izugarri zailtzen zaitu. Besteek indarraren poderioz lortzen zutena guk bestela lortu behar izaten genuen. Gorputza goizegi hartzea ez da ona, beste dohain asko garatzea eragozten dizu.

Hola ikasi zenuen kontrarioei burua jaten?

Buruarentzat oso desberdina da derrigorrez irabazi behar izatea ala deus galtzekorik ez izatea. Lasai, konfiantzaz, eta galtzeko beldurrik gabe jokatzan duzunean, hobeki jokatzan duzu beti.

Ez esan buruz buruko txapela janzea espero zenuenik!

Egun batean iritsi nintekeela pentsatzen nuen, baina aurtengoa niretzat ere sorpresa izan da. Dena ezin hobeki atera zait.

Txapelaren osteko hilabetea, aldiz...

Igotzen den guztia jaitsi egiten da eta...

Baina txapeldunari ez zaio barkatzen!

Ongi ari zarenean zeruan jartzen bazaituzte normala da gaizki jokatzan hastean kritikatzea. Txapelduna izanda kritikatzeko kaltegarriagoa da, baina problema gozoak dira horiek!

Ikusiko duzu hurrengo txapelketan...

Berez lau eta erdikoa buruz burukoa baino egoikiagoa da nire ezaugarrietarako. Gauzak ongi ateraz gero zergatik ez?

Sudur puntan jarriz gero, EPEL-ek finala urtebetez atzeratuko duelako!

Araudiak batzuetan aplikatzen dira eta bestetan ez hainbeste. Enpresen interesak guztiaren gainetik daude. Horiek dirua egiteko daude eta...

Enpresak dirua egiteko eta zuek ikuskizuna emateko. Gora pilota!

Txapelketan irabaztea da garrantzitsua, baina hortik kanpora, joko zozoa eginda irabazteak ez du deusetarako balio. Ikuskizuna eta eraginkortasuna konbinatu behar dira. ■

Flandes Hausturak bidea ireki zain

Waloniar eta flandestarren arteko desadostasunek kolokan jarri dute Belgikako Estatuaren etorkizuna. Konfederazioa omen da orain epe laburrerako irtenbide bakarra; flandestar askoren ustetan, independentziarako azken urratsa baino ez. Baina hausturarik gerta al daiteke Europako bihotzean? Denborak du hitza.

Vlaanderen Vlagt
taldeko kideak
Flandes
aldarrikatzen.

VL²

ERIC, GILBERT ETA IVAN Euskal Herrira etorri ziren joan den ekainean. Donostiako Klasika ospatu zen egun eder hartan, Flandeseko banderez josi zuten Boulevardeko helmuga. Oporraldietan, hirukotea han-hemenka dabil beti, Alpeetako mendi gailurretatik itsasertzeko hiri-bideetara, euren bandera horia eskuan dutela. Askok absurdotzat joko dute honelako ahalegi-

na, batez ere hiruetatik bi txirrindularitza zale amorratuak ez direla jakinda. Baina bat datoz hirurak: “Munduari flandestarron berri eman nahi diogu”.

Ez da hau, ezta gutxiago ere, ekimen inprobisatua. Vlaanderen Vlagt (www.vlaanderenenvlagt.org) taldeak sei urte daramatza “flandestar herria era positiboan ezagutarazten”. Lasterketan non, gure lagunak han... eta Flandeseko bandera telebistan!

Ahalegina eraginkorra ala ez, ezin ukatu bandera hura ez den beste ikurrik nekez dator-kigula burura. Izan ere, Flandesek faltan ditu Eskoziak edota Irlandak esportatzen dituzten sinboloak, euren nortasunaren adierazle ezagunak. Baina izan baditu: Brujasko kanal erromantikoak, adreiluzko etxeak, Rubens eta Brueghel pintoreak... eta Brusela, jakina!

Belgikarik ba ote?

Ikurak ikur, Flandesen kultur adierazle garrantzitsuenetakoa nederlandera litzateke, Herbeheretan hitz egiten den hizkuntza bera. Badakigu baita ere Flandes Belgika barruan dagoela. Baina zer da Belgika? Zeren baitan eratu da bere nortasuna?

Herrialdea 1830ean sortu zen, beti gerran zeuden Frantzia eta Alemaniaren “koltxoi” gisa. Baina nazioartean ez bezala, Belgika ez da gauza izan bere bi komunitateen arteko liskarrak leuntzeko. Egun dituen 10 milioi lagunetatik, iparreko flandestarrek %60a osatzen dute, eta %40a Walonian eta Bruselan bizi diren frantsesdunek. Bakoitzak bere egunkariak irakurtzen ditu eta bere telebista kanalak ikusi; komikiak, filmak, eleberriak... Guztiak dira desberdinak. Funtsean, bost axola denei “beste aldean” gertatzen dena. 70eko hamarkadaz geroztik, alderdi politikoak ere bitan banaturik daude. Hala, Socialistische Partij-a dugu batetik, eta Parti Socialiste-a bestetik; bi alderdi kristau demokrata, bi liberal, bi ekologista, eta eskuin muturreko beste bi. Garagardogileen Nazio Elkarteagatik ez balitz, Belgikako erakunde bateratu bakarrak sindikatuak lirateke. Eta horiek ere banatzen hasiak dira.

Belgikarik ba ote?, galdetzen diote askok euren buruari goizero, flandestar zein frantsezko egunkaria eskuartean dutela. Eta erreparatu euren gosariei arretaz: kafesnea eta crois-santa hegoaldekoek, eta arrautza, saltxitxa eta patata frijitu platerkada sendoa iparraldekoek. %1 da bikote mistoen kopurua Belgikan. Hala ere, gosalorduko desadostasuna baino arrazoi pisuetsuagoak daude horren azpian.

Flandes eta Walonia banatzen dituen marra horizontala sinplea da oso. Ez, ordea, bi komunitateak estatu berean lotzen dituen korapilo administratiboa. Bi probintzia ez, hiru dira herrialdean (Flandes, Walonia eta Brusela), eta bakoitzak bere parlamentua du. Aldi berean,

hiru komunitate daude (flandestarra, frantsesduna eta alemaniarra), bakoitza baita ere bere legebiltzarrarekin. Nazio parlamentuarekin batera, zazpi dira Belgikan, eta zortzi zerrendari Europakoa gehitzen badiogu. Hori gutxi ez eta hamar azpi-probintzia daude Belgikan (bost Walonian eta beste hainbeste Flandesen); horietako bakoitzak, jakina, bere administrazio eta eskuduntza propioak dauzka. Baliteke konplexutasuna bera izatea Belgikaren nortasun ikur handienetakoa.

Eta historiaz ari bagara, bi komunitateen arteko balantza-mugimenduak idatzi ditu azken kapituluak. Behinola komunitate txiro eta marjinatua zen Flandes, eskualde aberatsena bilakatu da gaur, eta bere nazio eskubideak agenda eta helburu politiko propioen bidez aldarrikatzen ditu. Waloniak, aldiz, iraganeko botere eta oparotasun oro galdu du azken hamarkadetan. Meatzaritzaren gainbehera

Magrebeko etorkin bat, Bruselako sinbolorik handienetakoa atzean duela.

batetik, eta Kongoko koloniaren galera bestetik, trantze larrian da egun hegoaldeko eskualdea. Horra datua: hainbat zonaldetan %28koa da langabezia tasa.

1+1=3

“Frantsesdunen obsesioa izan da beti Waloniak Bruselarekin muga egitea, nola edo hala”, dio Bernhard Daelemansek, Meervoud (www.meervoud.org) aldizkari flandestarraren editoreak. “Brusela Flandeseko lurraldearen barruan izan da beti; izan ere, gure hiriburua da”.

Waterlooko Guda uste baino gertuago daukate bertakoek. Antza, Bruselako Waterloo kalea waloniarren ohiko eskaeretakoa da. Hiribide haxe alboko eremu basotsu bati erantsi eta... *voilà!* Horra Waloniaren Bruselarako atea.

Waloniarren proposamen horrek zur eta lur utzi du beti Bernard: “Jugoslavia ohiaren adina-ko gatazka ikusten al dute gurea? Bestela, ez diot

zentzurik ikusten pasabide humanitario honi”.

Momentuz ez dago garbiketa etnikoaren mehatxurik Belgikan, eta oraindik Flandeseko lurak inguratzen du hiriburua. Mapa bat hartu besterik ez dago, edo Rudi Coel-ekin hitz egin. Brusela hegoaldeko flandestar eskualde batekoa da Coel, Waloniako mugan. Dioenez, hiria etorkin askoren jomuga da, langile xume zein eurokrata. “Askok frantsesez dakite jada —dio— eta ez dakitenek hizkuntz hori ikasiko dute, eta ez ‘ezertarako balio ez duen nederlandera’”. Gauzak honela, flandestarren hizkuntzak behe-rakada itzela jasan du Bruselan eta, antza, baita hiriburuaren inguruan ere. “Hirian etxebizitza garestia denez, askok kanpoaldeko herrietara jotzen dute. Horietatik oso gutxi ikasten dute nederlandera, frantsesarekin nahikoa dela pentsatzen baitute. Egoera honek gutxiengo bilakatu ditu flandestar hiztunak euren jatorriko hainbat herritan”, azaldu du Coelek.

Hitzetatik ekintzetara, Coelek flandestarren hizkuntz eskubideen urraketa oro salatzen du bide administratibotik. “Arrazoia ematen didate beti. 1963an konpromiso bat sinatu zen halakoak saihesteko, baina ez da arautu oraindik inolako zigorrrik ‘konpromisoa’ hausten dutenentzat!”.

Bere kezka ez da harritzekoa. Brusela-Halle-Vilvoorde distrituarena diskriminazio kasurik ezagunena bada ere —ikus koadroa—, flandestar jatorriko hamaika herri frantsesdun bilakatu dira jada, edo bidean daude. Alderantzizko kasurik, ordea, ez da ezagutzen.

Hein batean, Bruselan bertan gertatutakoa saihestu nahi dute flandestarrek. Antzina nederlandera hutsez mintzo zen hirian, frantsesa da nagusi egun: milioi bateko bere biztanleriaren %15ak baino ez daki flandeseraz. Europa, Belgika eta Flandeseko hiriburua ez ezik, Brusela asimilazioaren adibiderik garbi eta gordinena da.

Eta buruhausteak ez dira hor bukatzen. Etorkizunean Belgika konfederazio bat izateak ez du arazo handirik sortzen bi komunitateen artean. Praktikan, ia horixe da indarrean dagoen eredu, hain da handia flandestar eta waloniarren arteko haustura. Baina zenbatek osatuko lukete konfederazio hori? “Hiruk” diote frantsesdunek, Brusela “eskubide osoko” probintzia dela argudiatuz; “bik”, flandestarrek, “Brusela Flandesen egon izan baita beti!”.

Adituen aburuz, Bruselako egoera korapilatsuak eten du Flandesen erabateko sezesioa. Flandestar gehienak ez bezala, Vlaanderen Vlagt-eko sortzailea den Ivan Mertens prest legoke Brusela galtzeko: “Independentzia lortzeko Brusela galdu behar dugu, ez daukat zalantzarik. Baina gauza jakina da hiria Flandesen diruari esker bizi dela. Lau, bost, sei urteren buruan gure altzora bueltatuko litzateke”, dio Anberesko gizonak, baikor eta irribarretsu.

Rudi Coel, flandestarren hizkuntz eskubideen aldeko aktibista.

“Askok frantsesez dakite jada eta ez dakitenek hizkuntza hori ikasiko dute, ez ‘ezertarako balio ez duen nederlandera’”.

Yvan Mayeur, Parti Socialiste-ko legebiltzarkidea.

“Konfederazio bat onartuko genuke baldin eta elkartasuna mantentzen bada. Hiruko konfederazioa, jakina”.

Piet De Zaeger, N-VA flandestar alderdiko bozeramailea.

“Gure autogobernua areagotzeko edozein proposamen mehatxu gisa ikusten dute waloniarrek”.

Krisi baten kronologia

Belgikako Estatuaren erreforma gauzatzen hasteko, ezinbestekoa da nortzuk bideratu beharko luketen adostea. Eta hastapeneko urrats hau ere emateke dago. Hauxe da krisi amaigabe baten kronologia:

- ✓ 2007ko ekaina: CD&V eta N-VA alderdi flandestarraren koalizioa Belgikako hauteskundeetan atera zen garaile.
- ✓ 2007ko uztaila: Erregeak Yves Letermeri gobernu osatzeko eskatu zion. Bi saiakerek porrot egin bazuten ere, Alberto II.ak Letermerengan utzi zuen gobernu osatzeko ardura.
- ✓ 2007ko abendua: Guy Verhofstadt-ek (VLD, flandestar liberala) trantsizio gobernu bat osatu zuen, Letermeren behin-betiko gobernu sortu bitartean.
- ✓ 2008ko otsaila: flandestar eta waloniar alderdi nagusiek estatuaren erreforma murriztua adostu zuten, baina ez zioten krisiaren oinarriari heldu.
- ✓ 2008ko martxoa: Alberto II.ak Yves Leterme izendatu zuen lehen ministro, estatuaren erreforma bideratzeko konpromisopean.
- ✓ 2008ko uztaila: erreforma burutzeko epea bukatzean, Letermek dimisioa aurkeztu zuen. Erregeak ez zuen onartu eta hiru bitartekari izendatu zituen negoziazioaren nondik norakoak erabakitzeko. Txostena oraintsu irailean aurkeztu behar dute.

Praktikan, ia konfederazioa da indarrean dagoen eredu. Baina zenbatek osatuko lukete konfederazio hori? “Hiruk” diote frantsesdunek; “bik”, flandestarrek

transferentzia horiek gabe, frantsesdunen gizarte-ongizateak kalte handiak jasango lituzke.

Baina flandestar askok diote subsidio-kultura erabat errotuta dagoela waloniarren artean; areago, Belgikarekiko atxikimenduen azpian “privilegioak” galtzeko beldurra besterik ez dagoela.

Marcel bezalako waloniarrek, jakina, ez datoz bat: “Alper etiketa jarri digute flandestarrak. Eta kluxe hori egunero entzutearen poderioz, gero eta indar handiagoa hartu du”. Kexu da 40 urteko dendaria eta Parti Socialiste-ko oinarriko kidea.

Alderdiko legebiltzarkide Yvan Mayeur-ek ez du guztiz ukatzen subsidio-kultura hori salatzeko duen argudioa. Nolanahi, azalpen historiko batez justifikatzen du egungo egoera: “Duela 30 urte baino ez Waloniak sustengatzen zuen Flandes. Iparraldeko emigrazioa jasotzeaz gain, gure esku zegoen gizarte-babesa. Elkartasuna erakutsi genuen orduan. Zergatik ez jaso gaur gauza bera euren aldetik?”.

Neurri batean, arrazoi du legebiltzarkideak. Dezente dira flandestar abizena dutenak waloniarren artean, euren gurasoak, edo gurasoen gurasoak, iparraldetik iritsi zirenen seinale. Askok mehatzeetan aurkitu zuten ogibidea, egun iragan oparo baten oroigarri besterik ez diren zulo beltz eta huts haietan.

Solidarité hitza nahikoa al da alderdi baten programaren ardatza izateko? Waloniarrentzat

Liberté, égalité... et solidarité!

Erraza da Belgikako Alderdi Sozialistak Bruselan duen egoitza topatzea. Gorriak dira waloniarren alderdi handienaren etxeko paretak. Horien gainean, mural handi batzuk: batean, Brusela-Ostenderako tren billetearen bi prezioak ikus daitezke, *avec ou sans solidarité* (elkartasunez edo gabe): 4 euro eta 29,20 euro, hurrenez hurren. Medikuen kontsultaren prezioak daude ikusgai beste batean: 5, 51 eta 21,53.

Izan ere, Flandesetik datorren diruaren menpe daude Brusela eta Waloniako komunitate frantsesdunen gizarte-babesa, langabezi subsidioa, pentsioak, mediku zerbitzua edota hezkuntza sarea. Eskumen

B-H-V: diskriminazioaren siglak

Brusela-Halle-Vilvoorde distritua, flandestarren eta walo-
niarren arteko puntu beroenetakoa. Halle-Vilvoorde Flan-
desen badago ere, Bruselako elebitasuna distritu osoari
ezartzen zaio. Bertako frantsesdunek frantsesez egin
dezakete hautes-kanpaina, bai eta
alderdi waloniarrei bozkatu ere.
Walonian bizi diren flandestarrek,
aldiz, alderdi waloniarren artean era-
baki behar dute, ezin baitituzte alder-
di flandestarrak bozkatu.

Flandestarrek ez ezik, Belgikako Epaitegi Gorenak ere
“diskriminatzaile eta antikonstituzionaltzat” jo du 2003an
ezarritako B-H-V eredu hau.

B-H-V distritua desagitea da flandestarren eskaeretako
bat estatuaren erreforma bideratzeko.
Halle-Vilvoorde Leuven integratzea
eskatzen dute, flandestar legedipean
egon dadin. Beste era batera esanda,
ez dadila izan herrialdeko hauteskun-
de-sistemaren salbuespen bakarra.

hala dirudi, baina ez da hau Parti
Socialiste-aren helburu bakarra.
“Konfederazio bat onartuko genuke
baldin eta elkartasuna mantentzen bada”,
jarraitu du Mayeur-ek. Baina zenbaten arteko
konfederazioa? “Hirukoa, jakina. Brusela
eskubide osoko probintzia ez ezik, Europako
eta Belgikako hiriburua ere bada”.

Independentzia gogoan eta gogoko

Stefaan Neukermans Brujasko flandestarra da
eta badaki Flandesen independentzia ospatzea
zer den, edo kasik. 2006ko abenduan telebista
kate batek “Flandesen independentziaren ospa-

kizunen jarraipena” egin zuen.
“Alberto erregeak Belgikatik alde egin
du jada”, zioen orduan ustezko erre-
portari batek, errege-jauregiaren alboan. “Ezin
nuen sinetsi ere egin”, dio gaur Neukermansk
une haiek gogora ekarrita. “Telefonia joka hasi
zen; batzuek egia ote zen galdetzen zidaten;
beste batzuk kalera atera ziren ospatzera... Isti-
luak sor zitezkeelakoan, telebista-kateak ordu
erdiz besterik ez zion eutsi adarjotzeari. Edo-
nola, oso modu orijinalen utzi zuen agerian
herrialde honen Akilese orpoa.

“Herrialdea haustekotan guk Flandesi eutsi-
ko diogu baina waloniarrek Belgika besterik ez

gipuzkoa da izarra

Gipuzkoako Foru Aldundia
Diputación Foral de Gipuzkoa

Gerra beterano bat Belgikako Egun Nazionalaren ospakizunetan.

dute”, dio Neukermansek. Agian ez. Bertako frantsesdunen artean uztailen eginiko azken inkestak oso datu deigarria kaleratu du: walo- niarren erdia prest legoke Frantzia sartzeko, Belgikako haustura behin-betikoa izatekotan. Nolanahi, ezin daiteke esan flandestar gehie- nak independentziaren aldekoak direnik. Momentuz, autogobernua indartu nahi duen flandestar alderdien koalizio bati eman diote bozka gehienek.

N-VA (Nieuw-Vlaamse Alliantie) alderdi flandestarraren Bruselako bulegoetan aspaldi hartu zuten azken oporraldia. Alderdiko boze- ramaile Piet De Zaegerrek 2007ko ekainean izan omen zuen aisialdirako azken tarte- a, hau- teskundeak bukatu ondoren.

“Hamahiru hilabete eman ditugu walo- niarrekin adostasun batera iritsi nahian, baina alperrik. Gure autogobernua areagotzeko edozein proposamen mehatxu gisa ikusten dute”, dio aita izan berri den gazte honek. N- VA alderdia, Yves Letermere- n Alderdi Demokristauaren gobernu- ko koaliziokide da. “Guk autogobernuaren aldeko apustua egin dugu beti –jarraitu du De Zaegerrek–. Kon- federazio antzeko zerbait proposatzen bada, ziur nago bilakaera baten bukaera izango dela, edo beste baten hasiera. Ez gaude prest

lortutakoari uko egiteko walo- niarrekin kon- pontzearren”.

De Zaegerren baieztapena ez da bere koali- zio- kideei mehatxu hutsa. Dioenez, independen- tziaren aldeko sentimendua gero eta handiagoa omen da flandestarren artean eta erdiak bultza- tuko luke egun; “inoizko portzentajerik handie- na”, De Zaegerren hitzetan. “Irlanda bezalako herri txikiei erreparatu diegu beti. Gurea baino populazio txikiagoa duten arren oso ongi mol- datu dira azken urteotan. Horrek, eta walo- niarrekin akordio batera iristeko ezintasunak, begi asko ireki ditu gurean azken urteotan”.

Etorkizunak zer ekarriko duen ezin jakin, baina De Zaegerrek oso garbi ikusten du oraingo egoera: “Belgika porrot egin duen estatuaren eredu baino ez da”.

Momentuz, alderdi frantsesdunek “estatua- ren erreforma sakona” egitearen beharra onartu dute, baina ez flandestar koalizioak proposatu- tako konfederazio mota, ezta B-H-Vko distritua hausteko proposamena ere. Eztabaida mahai gainean dago. Solaskideak bi ala hiru izango diren jakitea falta da orain. ■

www.argia.com/flandes

kanalean, Flandesera egindako bidaiaren egunerokoa, diaporama eta informazio osatuagoa.

Andoni Perez Cuadrado Gerra ostearen lekuko

Katebegia da Andoni Perez Cuadrado. Gerra osteko giro makurrean zaildu zen, polizia buru zitalak txakurra baino lotsagabeago jaun eta jabe zebiltzanean Gasteizko kalean. Zaparradari eutsi zion orduan, eta erauntsiari eusten irauten du gaur egun, bizkarrean laurogeitaka urte dituenean...

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Dani Blanco

Nortasun agiria

Andoni Perez Cuadrado (Gasteiz, 1926). Banco Vizcaya-n, Lan Kide Aurrezkian eta Orona enpresan lan egina.

Eliza, politika eta gizartea, hiru hitzok definitzen dute Andoniren jarduna. Politika... Gerra ostean abertzaletasunak Araban izan zuen historiaren lekuko bizia da. Eliza... Arabako Gazteria Katolikoaren lehendakariorde izan zen. Konpromisoaren sinonimo ditu eliza eta ebanjelioa: "Ahularen aldeko borroka, horixe, nahiz eta eskuina saiatu den ebanjelioa *Alizia herrialde miresgarrian* izan dadin". Gizartea... Hainbat elkarte eta institututako kide da, noiz hirugarren adinekoak, noiz buru osasunekoak.

Gudarien ondoko belaunaldikoa dela dio, haiengandik edan duela. Haiek utzitako ilintia gori iraunarazten lan egin zuen. 1956tik 1961era, EAJk Araban izan zuen militante bakarrenetakoa izan zen, buru denak atxiloturik. "Laudioko Errazti eta besteren bat, Araban alderdiak ez zuen beste militanterik. EGI, ETA zein ELAkoa izan, bost urte haietan denek niregana jotzen zuten". EAKo militante da haustura gertatu zenetik, Euskaria Fundazioko kide, Andoniren memoriak idazten hasita daude bertan, herri honen historiaren atal bizia betiko gal ez dadin.

«ETAk lehen taldea neuk sortu nuen, ezjakinean»

Lehenago ere hitz eginda nago zurekin, Gasteizen gerra ostean izan zen giroaz. Dena dela, oraindik orain jakin ditudanak izu-ikaratan utzi naute: Meliton Manzanasek torturatutakoa zaitugu...

Bai, 1961ean, atxilotu ninduten azkeneko aldian. Tinpanoa hautsi zidan, halako zartakoa eman zidan! Besteak beste, harri punta zorrotzen gainean belauniko jarrarazi ninduen; gero, ostikoka eraso zidaten, mina areagotzeko. Poliziak bere onetik irteten ziren, patxada galtzen ez nuelako. Eutsi egiten nien, eta nire ama eta andrea zergatik iraintzen zituzten galdetzen nien. Horrexek egiten zidan minik handiena, nik maite nituenen izenak haiek horrela erabiltzea. Gainerakoan, jakinekoak dira haren metodoak: deskarga elektrikoak, zigarroarekin egindako erreduak, atxilotuen loa galaraztea,

biluzgorritzea, sexu harremanak izatera bultzatzea, kandelak erabiliz behatz mamiak erretzea, eskuetan egur zotzak sartu eta su ematea... Andrezkoak, berriz, "puta" gora eta "puta" behera erabiltzen zituen.

1968an ETAk hil egin zuen Meliton Manzanasek.

Bai, baina nik ez nuen ospatu, askok egin zuen bezala. Ez diot heriotza inori opa, baina Meliton Manzanasek ez zen benetako gizakia. Odolzale ankerra zen.

Zeure larruan bizi izan zenuen hura. Zer ari zara, hortaz, polizia ergela dela esanez? Behin baino gehiagotan entzun dizut horixe esaten.

Ergela da-eta polizia. Eztabaida handiak izan ditut lagunekin. "Polizia? Ergel galantak!" esaten diet nik. Hogei urtean hamalau aldiz atxilo-

tu ninduten. Bada, behin bakarrik prozesatu ninduten, 1951n, grebaren kontuagatik. Poliziak hartu eta eramaten ninduenean, nire buruarekin hasten nintzen: “Halakorengatik izango duk!”. Hasten ziren itaunketan eta: “Orain ere ez ditek asmatu!”. Gainerakoan, Meliton Manzanasen eskuetan erori nintzenean ibili ziren hurrena, atxilotu zutenetako batek nire izena aitatu zuelako, ez besterik.

Hamaika aldiz atxilotu zintuzten...

Bai, eta egundo ez zidaten ezer leporatu. Zer edo zer harrapatu izan banindute, puska baterako baneukan! Behin, lan egiten nuen banketxeke zuzendariari esan ere egin zion Manuel Cabezas poliziak: “Hobe duzu honi ordezeko bat bilatzen hasi! Hamar urtean ez zaizu itzuliko!”. Horiexek izan ziren poliziaren hitzak. Nik ez nuen denbora askorik behar izan erantzuteko: “Hori epaileak esan beharko du, ala?”. Ostegun batez izan zen. Bada, hurrengo astelchenean kalean nenbilen, familiarekin paseoan. Halako batean, Cabezas hura bestaldeko espaloian guri begira zegoe-la konturatu ginen. Etorri ere egin zitzaigun: “Zer zabilta zu kalean?”. “Ni? Non da kalean familiarekin paseoan ibil nadin galarazten duen legea? Epaileak libre utzi nau!”. Poliziara eramaten nindutenean zera bat agintzen nion beti nire buruari, ez zidatela izenik aterako. Nik ez nuen txintik esaten. Ezer esan nuen aldian, berriz, hebain-hebain egin ninduten. 1961eko atxiloketan izan zen. Itaunketak psikologikoak ohi ziren, edo inor gutxiestekoak.

Itaunketak psikologikoak, orduan izango ziren. Bestelako kontuak entzuten ditugu behin eta berriz. Eta polizia ergela, gaur egun?

Gaur egun... ez dakit. Oraingoak ez ditut eza gutzen. Gaur egun, orduan ez bezalako bitartekoak dituzte. Orduan, gainera, oso harroputz jokatzaren zuten. Diktadura gorrienean, ez zuten uste inor mugitzeko gauza izango zenik. Garai hura aztertuta duen zenbait historialarik ere horixe bera dio, alegia, lau oilo ginela, ez ginela nor, ez genuen baliabiderik... Eta egia da, ez genuen baliabiderik, ez diru ez ibilgailurik, baina poliziaren harropuzkeria hark berak gure alde jokatzaren zuten, jokoan kanpo harrapatzen genituen beti edo gehienetan. 61eko aldi hartan, atxilotu eta autoz eraman ninduten Donostiara. Ordu bat eta bost minutu behar izan zituzten! Zitzuan joan ginen, gau hartan bertan hasi nahi zutelako itaunketa egiten. Harrapatu zizkiguten paperak pila batean zeuzkaten. Liburuak, paperak... Denetatik zegoen han. Polizia burua paper haiek gainbegiratzen hasi eta, tartean, Falangearenak zeuden. “Zer arraiotz ekarri digute, orde!” Halako abade baten homilia, Jose Antonio Agirreren heriotza oroi-garria... Horrelakoak! Horregatik diot, bada, ergelak zirela!

Meliton Manzanas

“Jakin nuenez, behin, Irungo polizia-etxean lapurreta egin zuen bertako poliziaren batek. Egin zuten batzarra eta lapurra bota egin behar zutela zioten batzuek. Melitonek: ‘Tira, bota ez. Ezkondurik dago... Zigortu bai, ikas dezan’. Itaunketa gelara sartu eta sekulako lixiba eman zioten. Hiru hilabete egin omen zituen ospitalean, bateko hautsia eta besteko isuria, hilzoriar. Egun batean bisitan joan omen zitzaion Meliton. ‘Hori egin dian aluak ere!...’. Eta ohean zetzanak: ‘Hurrena, itaundu behar banauk, erantzi ezak hire eraztun hori, nik ez ezagutzeko!’. Hori zen Meliton Manzanas”.

III. etxepare beka Haurrentzako albumak sortzeko

Saria: 6.000 euro

Argitaratzaileak:

Pamiela eta Faktoría K de libros

Originalak aurkezteko epemuga:

2008ko azaroaren 28an,

Burlatako Udaletxean (Nafarroa)

oinarriak: www.baranain.com

antolatzaileak:

Auritz, Erroibar eta Luzaideko Udalak;
Barañaingo Udala/Ayuntamiento de Barañáin;
Baztango Udala; Berriozarko Udala; Bortzirietako Euskara Mankomunitatea; Burlatako Udala;
Garesko Udala; Nafarroako Iparraldeko Euskara Mankomunitatea; Lizarrako Udala; Malerreka Mankomunitatea; Orkoien, Oltzako Zendea, Etxauri, Ollaran eta Bidaurreta Mankomunitatea;
Sakanako Mankomunitatea; Uharte eta Esteribarko Zerbitzu Mankomunitatea; Zaraitzu eta Erronkariko Batzorde Nagusiak; Zizur Nagusiko Udalaren Kultura Patronatua.

laguntzaileak:

Nafarroako Gobernua

Madrilen izana zara berrikitan, 18/98 auzia tarte-ko.

Defentsaren lekuko gisa joan naiz, bai. Epai-leek, lehengo lepotik burua. Ez ditut ezagutzen, baina iruditzen zait bat baino gehiago Frankismotik bizirik irteadako izango dela. Diktaduraren lekeen arabera jardundako epai-leek orain demokraziaren arabera ari direla sinetsi beharra ere... 1951ko greba gogorazten dit egoera horrek.

Lehen ere aipatu duzu. Zertan izan zen 1951ko greba?

1946an greba handi xamarra egin zen Euskal Herrian, Katalunian eta bestetan, baina 1951koa greba orokorra izan zen eta, batez ere, egoera Araban bihurritu zen. Gipuzkoan irten ziren greban lehenengo, eta Arabako gobernadore Luis Martin Ballesterosek –zorigaiztokoak–, ez

Bruno Ruiz de Apodaca

“Bruno Ruiz de Apodaca... Gaiztoa zen hura! Kideek ere ez zuten begien bistan ikusi nahi. Baina berak agintzen zuen! Zapataria izana zen, ez zuen polizia izateko aparteko jakituriarik. Horretan, nik beti esan izan dut, eta idatzi ere egin dut, koldarrak direla zitalenak. Horietakoak dira salata-riak, begiluzeak, *txibatoak*. Jende izua, azkenean, munstro bihurtu ohi da. Estuasunean, beren burua besterik ez dute ikusten”.

AZKEN HITZA

Lo trongo

“1961ean, azkeneko atxilotetaren ostean, Juan Ajuriagerrak esan zidan erreta nengoela. ‘Ezertan hasi orduko, egurtu egiten haute. Hemendik atzera, utzi Arabako Buru Batzarren kontuak, eta Eusko Jaurlaritzak Araban izango duen ordezkaria izango zara’. Nik ez nuen horrelakorik eskatu, ezta asmorik ere. Lehengo bideari segitu nion, ordu arte egiten nuena eginez. Saltsa guztietan sartuta, batetik eta bestetik jipoituta, baina zoriontsu. Lo trongo egiten dut”.

zuen prentsan agertu baino ideia hobea izan. Arabak ez omen zion probokazioari kasurik egingo, ez zuela grebarik egingo, Arabak bat egiten omen zuen “erregimenarekin”... Gure herriari ez zitzaion hura gustatu. “Ez dugula grebarik egingo? Ikusiko dik horrek!”. Eta fabrikarik handienetan –Ajuria, Aranzabal eta horietan–, emakumeak lantegi atarira joan zitzaizkien gizonei, lanari utzi ziezaioten. Arto eta gari aleak bota zituzten zenbait fabrika ataritan, lanean ari zirenak oilo hutsak zirela adieraziz. EAJ eta ELA ibili ziren, batez ere, greba haren atzean. Ondorioz, EAJren kupula osoa atxilotu zuten, eta mandatariorik: Manuel Andoin eta biok; gazteak, alegia. Huraxe izan zen nire “ibilaldiaren” hasiera... Ikusi egin behar zen gobernadorearen haserre! Polizia bat izan zen bere lana utzi zuena, kideek erabili zituzten metodoak ikusita. Prozesatu gintuztenean, hilabete eduki gintuzten, bakartuta, ilea hondo-hondotik moztuta. Azkeneko egunean, ate hotsa, burrunba, eta gure izenak esaten zituztela. Uste genuen paseoan atera behar gintuztela, gerra ostean fusilatu zituzten haiek bezala... Epai-leak erabat errugabe ginela adierazi zuen. Hiru kargu egotzi zizkiguten: legez kanpoko propaganda, legez kanpoko elkarteak, eta errebelatze militarra. Libre irten ginen. Gasteizen polizia konforme ez eta Burgoa jo zuen, baina han ere ez zieten kasurik egin. Epai-leak, berriz, Corniero deiturakoa, Briviescako (Espainia), falangista, gerra elbarria... ados ez hemengo poliziak eta jendailak zerabiltzan metodoekin eta utzi egin zuen judikatura.

Zure “ibilaldiaren” hasieraz jardun duzu. 1951n atxilotu al zintuzten estreinakoz?

Ez, lehenago, 1948an, soldadutzan nengoela, Aberri Egunean Karmengo elizara joan ginen, mezatara. Handik irten eta Floridako txurrodendara joan ginen, gosaltzera. Ordurako, Apodacak elizan ikusiak gintuen. Leku guztietan zegoen Apodaca hura. Pello Romarategi eta Jabier Olano, meza esaten. Atzera kuartelera joan nintzenean, agintarien deia, bi polizia etorri zitzaizkidala, atxilotzera. Militarrek esan

zidan: “Soldadu zara, nire agindupean zaude. Zoaz, baina hemen nahi zaitut ordu laurden barru! Eta, argi!, ez zaitzatela ukitu!”. Poliziek eraman ninduten, eta hantxe nire kide guztiak! Barrez hasi nintzen haiek denak han ikusita. Deklarazioa hartu zidaten eta atzera kuartelera. Polizia nire atzetik zer zebilen galdetu zidanean, mezatara joan nintzela-eta, erantzun nion. “Hori duk ergelkeria! Mezatara joateagatik hainbeste istilu!”.

Handik urte batzuetara, ETA.

ETako lehen taldea neuk sortu nuen, ezjakinean. Nirekin harremanetan sartu ziren. Madariaga, Benito del Valle, Agirre... Hamabosten bat lagun izango ziren, bilerak egiten zituzten gure etxean, urtea pasa, astero! Bosgarrenean bizi ginen, igogailurik gabe. Poliziak inoiz ere ez zidan haren gainean galderarik egin. Horregatik diot, bada, ergelak zirela... Gauza asko egokitu zait nire bizian. Hara, aita-amaginarrebak eskuin muturrekoak nituen. Esan ere egiten zuen aitaginarrebak: “Hau ere baduk! Alaba bakarra izan diagu eta nazionalista batekin ezkondu behar!”. Eskuin muturreko giroan hezi zuten nire emaztea izango zena, baina, gero, berak aurreratu ninduen ezkerretik! Beti lagundu ninduen eta, estuasunean, esan izan zuen: “Baina, orain ere zuk egin behar al duzu hori?... Tira, horrela beharko du, hori ere baten batek egin beharko du eta!”.

Gutxik bezala ezagutzen duzu garai hartako gerra osteko Gasteizko giroa. Askotariko agiri eta dokumentuak bildu dituzu.

Aita Morenoren egunerokoa daukat, adibidez. Banco Vizcaya-n lan egin nuenean, Julian Moreno zen zuzendaria, josulagunaren anaia, nazionalistak biak. Adiskide handiak gintuzten. Gure aita banketxeko langilea zen, eta konfiantza handia ziguten. Zorigaitzez, Julian Moreno gazterik hil zen. Bada, gerra osteko giroa hartatik urteetara, behin, zuzendaritzara joateko deia egin ziguten aitari eta bioi: han ziren zuzendaria, zuzendariordea, eta aita Moreno. Oso agur beroa egin zigun, eta galdera egin ere bai. “Zer, Apodacaren berririk ba al da?”. Eta zuzendariordeak orduan: “Baina, gizon hori, esaten den beste al da?”. Han hasi zen aita Moreno, hizketan, eta zuzendaria —epel xamarra zen, izan ere—, jarri egin behar izan zen, josulagunak esaten zituenak entzun ahala, hau da, aita Morenok berak bertatik bertara ezagutu zituen kasuetako batzuk entzunda...

Zer dago aita Morenoren egunerokoan?

Bada, horixe, nola lagundu izan zien fusilatuei heriotzara zeramatzatenean... Esate baterako, kontatzen du nola bi lagun harrapatu zituzten, eta zuzenean fusilatzen eraman zituzten. Bata, zeharo histeriko jarri omen zen, orroka, sakelan

Ramon Narbaiza-eta

“Nik ez dakit behin ere behar bezala aintzat hartuko den apaiz askok egin zuten lana. Asko lagundu ziguten, baita ezkutuko propaganda batera edo bestera helarazten ere.

Adibidez, niri, Ramon Narbaizak esan izan zidan: ‘Andoni, benetan estuasunen batean zarenean, eman nire izena!’ . Eta, haren izena poliziari emanez gero, esaten zuten: ‘Alu hori ere hemen edukiko dut, zure ondoan, itaunketan!’ . Baina 50eko hamarkadan ez ziren kleroaren kontra jotzen ausartzen, ez zen 1936an bezala. Ez gogorik ez zutelako, horratik!”.

begiratzeko hari, begiratzeko sakelan hari... Soltxaga jeneralaren eskutitza zeraman, kaixo eta agurka, eta paper hari esker libratu zen. Horrela egiten zituzten gauzak. Gogoratzen naiz beste baten kasua, Gorrotxategi batena, Argantzunen fusilatu zutena. Kontratista zen, Sevillan. Aita Moreno harengana eraman zutenean eskuak lotuta eta guztiz zarpailduta zegoen Gorrotxategi hura. Lehenengo, askatzeko agindu zien aita Morenok zaindariei. “Zer egin behar didate, ordea?”. “Hauek, edozer gauza, okerre! Eman dezagun teilak erori zaizula buru gainera eta ordu gutxi geratzen zaizkizula”. Fusilatzen zeramatela, Gorrotxategik aita Morenori: “Badakit euskaldunek atxikimendu berezia diotela txapelari. Nik, txapela jantzita hil nahiko nuke”. Eta aita Morenok hari txapela eman eta halaxe hil omen zen Gorrotxategi. Gero, Zadorra ibaira botako zuten, egin ohi zutenek. Askotan, binaka eramaten zituzten fusilatzen. Bata tirokatzen zuten, eta bestea harekin batera botatzen zuten ibaira. Lehenaren pisuak hondora eramaten zuen bigarrena ere... Horrela egin ohi zuten Ebroko Conchas de Haron, adibidez. Han ez zen Apodacarik izan, baina Lukun bai... Lukun zazpi-zortziren bat gorpu egon behar dira oraindik! Aita Morenok baso bazterrera bidea ere deskribatzen du. Kontatzen du nola, lehenengo, nori bere zuloa eginarazi zioten, eta hiltzera zihoazen momentuan, esan zuela Apodacak: “Ho-ho-hori utzi niri!”. Totela baitzen! Jarriko zion pistola lokian eta esango zion: “Ha-ha-hasi hadi Jesu Kristo e-e-ene Jauna’ e-e-e-rrezatzen, bahoake-eta beste aldera!”. Eta lurperatu zituztenean, esan omen zuen Apodacak: “Ez dakit ha-ha-hau guztia oso kris-s-s-taua den, baina beharrezkoa da”. Horiexek izan omen ziren haren hitzak.

Aita Anituak ere antzeko lekukotasunak utzi zituen idatzirik Azazetan fusilatuta hil zituztenei buruz.

Izan ere, aita Anitua arduratu zen Gasteizen fusilatu zituzten lehen hiru lagunek: Mendizabal, Estabillo eta beste bat, abertzaleak hirurak, mendigoizaleak. Gorbeian harrapatu zituzten. Gasteiza ekarri, espioiak omen ziren... Lauaxeta, Lurgorri, Markiegi, Galarza, Luis Alava... Oilo-ipurdia egiten zait, haien sosegua, hil hurren egonagatik! Eta ondoan eduki zituzten apaizen lana? Eliza bera ere ez zen horretaz kezkatu. Kontu horiek ez dira kontatu, eta kontatu beharrekoak dira.

Laburtzen zaila, zuk bizi-ikusitakoak...

Ez ezazu uste. Azken finean, bi ardatz baino ez ditut izan nire bizian: eliza eta aberria, eta bi horien inguruan mugitu diren hariak. Aberriaren gainean askok galdetzen didate. Elizari buruz, aldiz, interesik ez dagoela ematen du. Nork bere norberekeriak ditu, eta kito! ■

Berria naiz hemen

A

gur, jaun-andreok. Zer moduz, neska-mutilok? Barkatu atrebentzia. Berria naiz hemen eta ez dakit onargarria den horrela, esku hutsik agertzea. Ez dakit erritual zeremonialik bete beharra dagoen. Ardo botila bat ekartzea banuen, agian. Ez dut egin baina. Eskerrak hitzak doakoak diren eta barra-barra banatu daitezkeen, karaktere muga gainditzatzen ez den bitartean behintzat. Aurrera ba.

INIGO AZKONA

Katixa Agirre

Apalategi

Olasagarre

* * *

Berria naiz etxe honetan eta itxura ona eman nahi dut, beraz, has nadin hasieratik, hau da, Ur ttakun-kideak zuzendutako galderari erantzunez. Ez, Ur, ez dut *Kung Fu panda* ikusi. Nire lagunaren artean inongo onarpenik ez duen aldarrikapena da hurrengoa, baina ezin ditut marrazki bizidunak agoantatu. Fobia antzekoa sentitzen dut Nemo arrain, Donkey Xote eta Ratatouille horien aurrean. Ez dakit haurtzaroko trauma bat izango den edo zer, baina mundu honetara umeak ekartzera animatzen ez naizen bitartean ez dut neure burua animazio pelikularik ikustera behartuko.

Beraz, ez, Ur, ez dut *Kung Fu panda* ikusi. Zuk bai? Egia esanda, ez dut apenas produktu asiarririk kontsumitu uda honetan, ez bada *sudoku* edo *rollito*-ren bat edo beste, oso tarteka. Abuztuaren 8an, Joko Olimpikoen inaugurazio sonatuaren egunean, telebista hondatu zitzaidan. Gero bidaian atera nintzen. Guzti horren ondorioz ez da joko txinatarrik egon nire bizitzan. Oihartzunen bat edo beste ailegatu zait, Usain eta Nadal eta Phelps, baina ez daukat oso argi zein den zein. Orain, berriz, Olimpiada garaian gaude (*Olinpiada* berez Joko Olimpikoen arteko denbora tartea da, eta ez Jokoen garaia bera, pentsamendu *light* eta zorroztasun ezaren aro honetan zabaldu den moduan) eta nire kirol kontsumoa berdin mantentzea espero dut: zerotik oso-oso hurbil.

* * *

Uda honetan bidaiatzen nuen bitartean, asko irakurri dut. Edo alderantziz izan da?

Irakurtzen nuen bitartean bidaiatzera dedikatu ote naiz? Zehaztasunak ez du garrantzirik

mat hortaz? Hutsik al dago nire bizitza? Ez dut afiziorik batere, ala? Itxura ona ematea nuen helburu eta horregatik esango dut bidaiatzea gustuko dudala, eta baita irakurtzea ere. Zorionez, bi gauza horiek bateragarriak dira oso. Uda honetan, adibidez, bidaiatzen nuen bitartean, asko irakurri dut. Edo alderantziz izan da? Irakurtzen nuen bitartean bidaiatzera dedikatu ote naiz?

Zehaztasunak ez du garrantzirik.

Bidaiaren bukaera aldera arazo bat sortu zitzaidan, hala ere: Olasagarre jaunak gogorarazi dit ustekabeak. Libururik gabe gelditu nintzen. Alerta egoera, inondik inora. Maletan sartutako liburu guztiak uste baino lehenago bukatu nituen. Eta baita nire bidaideak bere maletan sartutakoak ere. Etxera bueltatzear geunden, baina bidaia luzea genuen aurretik. Liburu bat behar nuen. Antsiedadeak jota, aireportuko txoko guztiak arakatu nituen. Seguru sinesten didazuela kontatzen badi-zuet egun horretan lau aireportutan egon nintzela (bi Amerikan eta beste bi European) eta lauetan (itzulpenak itzulpen) gauza bera topatu nuela. Hiru multzotan banatu ditudan liburuak. 1) Maien testamentuak eta enparauak. 2) Paulo Coelhoen liburuak eta enparauak. 3) Gazten lapurreten inguruko liburuak eta enparauak.

Gauza oso arraroak, ados egongo zarete. Niretzat behintzat, ulergaitzak.

Azkenaurreko aireportuan, ordea, zorte handiagoa izan nuen, Julian Barnes-en *Arthur & George* topatu bainuen, *Vintage* edizio dotore batean gainera. Eta merke! Pozik igo nintzen azken hegazkine-ra. Hamabi orrialderen bueltan, ordea, lo nintzen, liburua oinen artean galduta. Normala: aireportuz aireportu egindako araketa tarteko neka-neka egin-da nengoen.

Beraz, kurtso berrirako badut betebeharrak argi bat: *Arthur & George* bukatu behar dut. Ez da lan gogorra. Irakurritako hamabi orrialde horiek behintzat itxura ona zuten.

Badut beste betebeharrak garrantzitsuago bat: hiru astean behin hemen ttakun egin beharko dut. Hau ere samurra egingo ahal zait! ■

Xipri Arbellide

APAIZA ETA KAZETARIA

Zientzia modernoaren goresmenaz

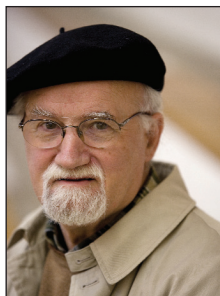
Pedro Miguel Etxenike adiskidea NUPko *Doctor honoris causa* egin dute uda hastapen honetan. Bere hitzaldian erran du besteak beste: “*El edificio conceptual de la ciencia moderna es la obra cultural colectiva más importante de la humanidad*”.

Nabardura zerbait gustatuko zitzaidan. Egia da zientziari esker bizi esperantza 80 urtera luzatu zaigula. Airez ibiltzen garelako orenean mila kilometro eginez. Jakintsuek asmatu puski-la-muskilez betea dugula etxea: telebista, telefonoa, DVD, MP3 eta abar. Ez du 40 urterik gure etxeetan sartu direla argi indarrarekin. Txaloak beraz jakintsuei.

Baina zer kosta zaigu? Lurra hil bizian baldin badago ez ote da jakintsuek asmatu guzien ondorioz? Ez zaie gogoan pasatu ere, haiei esker daukagun biribilak botatzen duen CO₂ fama-tu horrek lurra hil zezakeenik.

Jakintsuen kontzeptuek eman dute nuklearra. Lehergailu atomikoari segund bat aski izan zaio 100.000 jenderen hiltzeko Hiroshiman. Nork erran dezake ez dela gehiago gertatuko jakintsuak milaka ari direlarik oraino lan horretan?

Uztail honetan Rhone ibai bazterreko zentral nuklear batetan gertatu da ezbehar bat. Aipatzea balio ez zuen zerbait, alafede, horko jakintsuek erran digutenaz. Baina gauza kuriosa, bainatzea debekatu dute, baita arto landak ureztatzea ere ezbeharrek hunki urare-

DANI BLANCO

kin. Zergatik, aipatzea balio ez zuen zerbait baldin bazen? Ez digute erran. Orain arte ere ez dugu zentral horietan dauden zientzilari oldearen solas handirik entzuten.

Uda honetakoa da. Mediku kantzerologo famatu talde batek gomendatu dute sakelako telefonoa ez nolanahi ibiltzea. Jakintsuak horiek ere. Baina berehala haserretu zaizkie *Academie des Sciences*ko beste mediku jakintsuak. Isilik egon zitezen otoi! Telefono horrek egin ditzakeen kalteen frogarik ez zutela. Ez zutela jendeak beldurtzeko eskubiderik.

Minbiziak hil andanaño bat egin arte, deus ez aipatu behar... ekonomiarik ez egiteko?

Lehenagoko Inkisizioa gogoratu zait. Orduan ere isilik egon behar zen linea ofizialari jarraikiz. XXI. mendean bide beretik gabiltza, gure inksidoreak jakintsuak ditugularik. Eta dogmak, zientziakoak.

Ni ere jakintsuei begira egona naiz, begiak zurituak, haien erranak irensten nituela, katixima egin zidan Athor erretorearenak bezala.

Fede hori galdua dut. Zientziak zerbait asmatu orduko nire lehen galdera: zer kalte ekarriko digu horrek? Athorren erranen sinesteak ez dit kalterik egin. Zientzian sinesteak aldiz... Gure beharrei erantzuna ematea baino segurago, behar berriak sortzea dauka helburu ekonomiaren onetan! ■

« Fede hori galdua dut.

Zientziak zerbait asmatu

orduko nire lehen galdera:

zer kalte ekarriko digu horrek? »

TXANDAN

Castillo Suarez

Esperimentuen garaia bukatu da. Soziologoek *berre-raikitako familiak*

deitzen dituzte gutxienez seme-alaba bat elkarrekin izan ez duten bikoteek osatzen dituztenak, alegia bikotekide batek edo biek aurretik seme-alabaren bat edo gehiago dituztenean sortzen diren familia berriak. Horietako batzuk asteburuetan edota oporretan bakarrik elkartzeko dira. Oporraldi batetik bestera alda litezke kideak, gainera, familiak—betikoak ala berreraikitakoak izan— etengabe aldatzen eta egiten-desegiten ari baitira. Oporraldiak maiz izaten dira esperimentu bat ohituak ez gauden familiako

Fini esperimentuena!

elkarbizitza lehendabiziko aldiz frogatzeko garaia da; esperimentu bikoitza, beraz. Denok dakigu, gainera, zeinen erraz azaleratzen diren kontrako sentimenduak hautatu ez ditugunekin egun batzuk pasatzera behartzen gaituztenean... Baina bukatu dira oporrak. Amaitu da esperimentuen garaia. Dagoeneko ez dugu denborarik elkarbizitzarako. Gure bizimodua agian ez da zuzenbidean beharko lukeena edo nahiko genukeena, baina, hein batean, oporretan baino “erosoagoa” da. Eramangarriagoa. ■

kideekin elkarbizitzera behartuak gaudelako. Areago, berreraikitako familia askorentzat

Juan Cruz Lakasta

KAZETARIA

Zaharrak berri

Gogoeta 1976 izeneko komunikabideen inguruko euskarazko blog gomendagarrian irakurri nuen, Kerobia taldearen azken diskoaren karietara. Kontua da musika talde iruindarrak bere lan berria, *Materia organikoa eta gainerakoak*, Interneten bitartez musu-truk zabalduko zuela iragarri ostean, blog euskaldun ia guztietan mugarik gabe goretsi zutela. Batzuek lehendik ezagutuko eta estimatuko zituzten. Bestetzuek, ez. Musikari iruindarrok teknologia berriak erabiltzea eta copyrightaren aurka egitea aski izan zen euskal blogosferak aho batez txalotu zitzan, euskal musika talderik onena osatuko balute bezala. 1976 izeneko kaiera elektronikoko blogariak zioen teknologia berriak profitatzea, lantzea, bultzatzea oso ongi dagoela, baina ez dela mezua eta bitartekoa nahastu behar. Ez dela bitartekoarekin itsutu behar. Teknologia berriekin gauza txarrak egin daitezkeela, alegia. Eta horrekin ez dut esan nahi, Kerobiarena disko txarra zenik. Xabi, Alberto eta gainontzekoen lan berria itzela da. Baina maila berekoa zen aurrekoa, *Rose Escargot* izeneko, CD moduan karrikaturikoa, eta euskal blogosferak ez zion batere kasurik egin.

Horrekin guztiarekin akordatu naiz Tuterako apezpiku eta Iruñeko artzapezpiku On Fernando Sebastianek *Libertad Digital* Interneteko egunkariaren baitan duen blogean

MIKEL SAIZ

abortuaren inguruko gogoeta irakurri dudalarik. PSOEko gobernuak Abortuaren Legea aldatu behar duela-eta, Sebastianek dio legealdaketa egin behar dela, bai, baina abortuak egiten dituzten sendagileak espetxeratzeko. Haren aburuz hiltzaileak dira, “bizitza sakratua” urratzen baitute. Hortxe dago gakoa, “sakratu” horretan. Bizitzaren izaera sakratuarena erlijio katolikoaren dogmetako bat da. Sebastianek bereziki, eta Eliza katolikoko hierarkiak oro har, haien dogmak literalki aplikatu nahi dituzte. Eta dogmak literalki aplikatu nahi dituztenak integristak dira, hemen eta Iranen.

«
Dogmak literalki aplikatu nahi
dituztenak integristak dira, hemen
eta Iranen. Horixe da sakonean
abortuaren edota eutanasiaren
inguruko eztabaidaren gibelean
dagoena, integrismoa
»

Horixe da sakonean abortuaren edota eutanasiaren inguruko eztabaidaren gibelean dagoena, integrismoa. Nolanahi ere, abortatzeko edo heriotza duina edukitzeko eskubideen aldeko diskurtsoaren gibelean ere bada mamu higuinarririk: oportunismoa. Oportunismo hutsa baita krisi ekonomikoaren itzala gero eta handiagoa den honetan abortua eta eutanasia hozkailutik ateratzea, zalaparta mediatiko nahasgarria pizte aldera, herritar aurrerakoiak nolabait ere kontent edukitze aldera. Horrela erabakitzen dira abortua eta eutanasia bezalako gai garrantzitsuak Espainian, integristen eta oportunisten arteko eztabaida zalapartatsuen bitartez. Teknologia berriak izanen dira. Mezuak, alta, arrunt zaharrak dira, doike. ■

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza

Banderak, presoen aldeko manifa galdu du. Herria kontsultatu nahi dutenek hala aginduta. Ez dakit nik zenbat arraunlari diren jendeak presoei babesa erakusteko gogoaz bat egiten dutenak. Jakin nahi nuke zenbat arraunlari diren parte hartu nahi ez, baina besteez adierazi nahi dieten beroa erakuts diezaieten eragozpenik ez dutenak. Eta azkenik, maiteko nuke jakitea zenbat arraunlari diren erakustaldi horrekin guztiz aurka daudenak. Nago, ez dagoela tripulaziorik ekintza horren alde dagoen norbait ez duenik. Izan ere, kontsulta xumea egiteko gai ez dira izan manifa hori debekatu dutenak. Eta ez

Kontxako

zuten zaila, hamabost egun hauetan kaia inguruan izan dituzte koadrila ia guztiak bertan entrenatzen. Etxeratekoak hartzeko ere ez dute talenturik izan, bakearen doakoaz mintzo diren ahoberoak direla berau garestitzen dutenak etengabea erakutsiz. Eta bitartean, presoen senideek eta laguntzaileek kilometroak egiten pasa dute asteburua, Kontxatik urrunegi dauzkaten etxe-koak bisitatzeko ahaleginetan. Gehiengoak ez du beti arrazoia, Irun eta Hondarribiako alardeak lekuko. Eta denboraz, inork ez ditu horiek defendatuko, orain frankismoarenak onartzen ez diren bezalaxe. Balza barne. Arraunlariek beharko lukete hitza hartu, norabide egokian.

Ez denean ezer

I

Zu ez zarenean dena,
izan al ninteke ezer?
Ez nezakeenean uler
sentitzen ari naizena,
zer da egin behar dena
dena bukatu ondoren?
Erdibitzear zegoen
mundu batetik bi mundu
erditu, eta urrundu,
zatitan lehertu baino lehen?

VI

Zer egingo dugu orain
zauritutako soldadu
bat baino ez bagara gu?
Zer? Odoldutako lur-gain
honetan bala baten zain
itxarotea besterik?
Ez badugu, sentitzerik
gure loturatan aske
ta, gure munduaz beste
egiteko adorerik.

II

Maiz negarretan leherturik,
babes pozoindu bat behar:
Besarkatzen dugu elkar
elkar ezin ulerturik
eta orduan, urturik,
biak haragi ta gezur
(bata bestearen beldur,
noiz ihes egingo digun...)
Noiz bihurtu zitzaizkigun
besoak galdera ikur?

IV

Usoak hegan egin du.
Hoztutako izarekin
bandera zuriak egin
eta zeruan astindu.
Baina bihotz maitemindu
batentzat bake koldarra
beti izaten da txarra.
Ez dut nahi bakerik jada
zu-etena baldin bada
bake posible bakarra.

VII

Lehengo zeru orlegiak
daude itzalez sututa.
Zein tximistak itsututa
galdu ditugu begiak,
sentimenduak, egiak?
Zein harreman da gurea,
esperantzarik gabea?
Gurea bada maitea
trumoi bat eta bestea
lotzen dituen barea.

III

Ustekabean leihotik
lapur isilen antzera
negua sartu ote da?
Ta sartu bada, zergatik
sartu den ere ez dakit.
Zure ta nire bihotzak
besarkatu ditu hotzak
sortzeko bihotzikarak
bihurtzeraino izarak
txikiegiak biontzat.

V

Jolas makabro honetan
nork mugitzen ditu fitxak?
Bolbora usaineko hitzak
burdinazko ezpainetan;
betiko elkarrilketan
zauri zaharrak zabaltzea.
Inork ez du nahi galtzea,
baina ez al da ankerra
galdurik dagoen gerra
batean borrokatzea?

VIII

Trumoi ondorengo trumoi
hautara errenditu
rutinak bihurtu ditu
aho hau eta ohe ohi
hura, ahazteko arrazoi.
Nahiz eta iragan eder
hura faltan bota laster,
onar dezagun azkena
ezer ez delako zena
dena ez denean ezer.

DOINUA: Dezima.

«Mugimendu handiagoak aktibatuko dituen bibratio txiki bat eragin nahi dut»

Pentsarazten duen zinema egiten du Jaime Rosales zuzendariak (Bartzelona, 1970). *Las horas del día* lehenengo filmarekin Nazioarteko Kritikaren Saria jaso zuen Cannesen, eta polibisioa –pantaila bitan zatituz errealtate bera eta aldi berean desberdina adieraztea– teknika berritzailearekin *La Soledad*ek film eta zuzendari onenaren Goya Saria irabazi du aurten.

Donostiako Zinemaldian aurkeztuko duen hirugarren lanak ere (*Tiro bat buruan*) ez du inor epel utziko. ETAk Capbretonen hildako guardia zibilen gertakaria oinarri hartuta, elkarrizketarik gabeko pelikula egitera ausartu da oraingoan.

MIKEL GARCIA

Argazkiak: Dani Blanco

Kuban eta Australian ikasi duzu zinema-gintza. Kubako metodologiaren eragina al da zure pelikuletako austeritatea, apaindura eza?

Egia esan, Kuban bi film labur egin nituen eta ondoren Australian bat, eta Australiakoa kasik Kubakoak baino austeroagoa zen. Hain zuzen, gauza oso gutxi zegoen leku batetik etorri eta hainbeste gauza zegoen tokira iritsita, erakarriagoa egin zitzaidan baliabide jakin batzuk ez erabiltzea, nahiz eta aukera izan. Pelikulekin hori egiten jarraitu dut: esaterako, inoiz ez dut nire pelikuletan

Jaime Rosales

Polibisioaren teknika erabili zuen Rosalesek *La Soledad* filman.

Aktore anonimoak

“Naturaltasuna bilatzen dut eta pertsonaia aktorearen ezaugarrietara asko egokitzen dut; errazagoa eta interesgarriagoa iruditzen zait. Pertsona, aktorea nolakoa den sentitzea interesatzen zait, ezaugarri erakargarriak, interesgarriak al dituen, pertsona horren baitan barne tentsioak sortzen dituztenak. Hala, gidoian pertsonaia bat dago marraztua, baina aktorearen ezaugarrietara egokitze asko transformatzen dut gero, batzuetan nire ezusterako”.

*travelling*ik egin, eta ez ekoizpenak ezin zuelako ordaindu, askatasun gehiago ematen dizun planteamendu etiko-ekonomikoagatik baizik. Ekonomia eramangarriago batean mugitzen banaiz, ziurrenik formalki gehiago esperimentatu ahal izango dut, pelikula ausartagoak eta askeagoak aurkeztuz.

Filmetan teknika berritzaileak erabili dituzu, polibisioa, esaterako. Pelikula bat egitea lengoaia zinematografikoarekin esperimentatzeko modua al da?

Bai, noski, artea (eta zinema) ez da lengoaia bat zeinetara une jakin batean iristen zaren eta kito.

Batzuek bai uste dute pintura, eskultura edota zinema modu jakin batekoak izan behar direla, baina beste batzuentzat, historian eraikitzen eta garatzen doazen proposamen estetikoak dira. Nik hala ulertzen dut eta etengabe forma berriak bilatzen ari naiz. Ez dut uste zinema jada asmatua dagoenik, mugimenduan dagoen zerbait da, literaturaren eta gainontzeko arteen antzera.

Zure pelikuletan egunerokotasuna da nagusi: eszena arruntak, plano finkoekin, modu aszeta batean, efektu handirik gabe... Zein da gakoa egunerokotasun hori islatzeko ikuslea aspertu gabe?

Ez dakit batzuetan ez ote dudan ikuslea aspertzten [irribarretsu]. Esango nuke gakoa zera dela: egunerokotasun horren azpian beti tentsio puntu bat dago, bai eszenan bertan eta baita istorioaren egitura dramatikoan ere. Tentsio horrek, zerbait gertatuko denaren promes horrek ikuslearen arreta bereganatzen du. Horrez gain, eszena bakoitzean barne gatazkaren bat lantzen dut, gai unibertsalei lotuta: bakardadea, komunikatzeko zailtasuna, presio ekonomikoa...

Errodaje oso parte-hartzaileak dira zureak. Teknikarien, aktoreen eta gainontzekoen iritzia eskatu ohi duzu. Ikuspegi berriak eman ohi dizkizute?

Bai, zinema prozesu luzea da, sorkuntza kolektiboa, eta casting-ean pertsonalitate interesgarriak aurkitzen ditudan moduan, teknika-

rien artean ere teknikatik harago bilatzen dut, ideiak proposatuko dituzten pertsonak, ikuspegi desberdinak. Ideia horiek hartzen ditut, iritzia, eztabaidak... eta gero erabakiak nik hartzen ditut.

“Nire zinema ez da ihesbide bat; intelektualki, emozionalki eta espiritualki aberastu nahi duenaren jarrerarekin gerturatu behar da”

Egindako bi pelikulek sari bana jaso dute, eta hirugarrena Zinemaldian lehiatuko da. Gutxiengo batentzako filmak izate-tik publiko orokorrarengana iristeko garaia da?

Gustatuko litzaidake [irribarretsu]. Zinemaz dudan ideia da ikusleari nolabaiteko ahalegina eskatzen duten estimulu intelektual eta emozionalak eskaintzea, forma berritzaileak erabiliz. Badakit horrek *a priori* gutxiengoa den eremu batean uzten nauela, naturala da gizartearen gehiengoak entretenimendu arinagoa bilatzea, baina nire zinemaren bokazioa ere bada geroz eta ikusle gehiago erakartzea, mezuaren sakontasunari eta formaren erradikalotasunari uko egin gabe. Ona da zinemarentzat ere “jaialdietako zinema” deitzen dena hedatzea.

“Jaialdietako zinema”? Zurea ez al da autore-zinema?

Bai, baina egun mundu guztiak dio autore dela eta ondorioz autore-zinema kontzeptua indargabetu egin da. Horregatik jaio da jaialdietako zinema etiketa, desberdintzeko.

Baina etiketa horrekin ez al dago arriskua zinema jakin bat jaialdietara baino ez bideratzeko?

Bai, baina jaialdien zirkuituan interesa duten pelikulek irteera komertzialerako interesa ere izan ohi dute nazioartean, herrialde askotan saltzen dira, nahiz eta gutxiengo bati zuzendu. Adibidez, *La Soledad* pelikulak 120.000 ikusle bildu zituen Espainian eta beste 40.000 Frantzia, jada 160.000 dira, eta agian erdi-mailako film espainiar batek 200.000 ikusle lortuko ditu estatuan baina besterik ez, ez duelako interesik muga horietatik kanpo.

Jaialdietako zinema horren baitan, nola definituko zenuke zuk egiten duzuna?

Kontzientiazio zinema da; helburua da herri-tarra kontzienteago izatea inguruan dituen arazoez. Baina ikuslea manipulatut gabe edo ideologiarik helarazi gabe, nire ez da 60-70eko hamarkadetako zinema militante hura. Nire zinemaren helburua da ikuslearen adimena estimulatzea inteligenteagoa izan dadin, gizartean konponbideak bilatzeko garaian parte-hartzaileagoa izan dadin baina bere subjektibotasunetik, ideologia jakin batera bultzatu gabe. Ez dut moralik sartzen nire pelikuletan, errealitatea errespetatuz norberak bere ondorioak atera ditzala.

Eta errealitate hori islatzeko, dokumentalista, behatzaile... Nola ikusten duzu zure burua?

Behatzaile eta sortzaileatzat dut nire burua. Ez naiz dokumentalista, fikzioaren eremuan egiten dudalako lan, eta fikzioak izugarri espresiboa den zerbait dauka, manipulazio horretan kontzientzia oso modu berezian sartzen delako, baina errealitatea behatuz sor daiteke.

Atentatu bat gertatzen da *La Soledad* filmean eta *Tiro bat buruan* honetan bete-betea jorratu duzu euskal gatazka. Gaia zine-man orokorrean modu nahiko artifizialean jorratu dela iruditzen zait, baina zure estilo errealistagoa ezagututa beste ikuspegi bat emango al duzu?

Zinemaren etorkizuna

Nik hiru denboratako bilakaera aurreikusten dut. Epe laburrean, merkatua bi norabidetan polarizatuko dela uste dut: produkzio oso handiak –generoko filmak, casting ezagunarekin, baliabide askorekin...– edo txiki, erradikal eta sakonak; erdikoak telebistara zokoratuko dituzte –AEBetan gertatzen ari den moduan–. Bigarren denbora batean, handiak ere desagertuko direla uste dut eta beste medio batzuetara bideratuko direla; are gehiago, zine aretoek hirieta-tik at funtzionatzeri utziko diote. Azkenik, epe luzean zine aretoak desagertu eta zinema museoetara eta telebistara bideratuko da.

Ez da oso etorkizun itxaropentsua...

Zergatik ez? Pintore handien artelanak lehenik elizetan zeuden, ondoren jauregietan, eta egun museoetan eta dirudunen etxe pribatuetan. Gizartea eboluzionatzen doa... Hala sentitzen dut nik, baina auskalo, agian erratuta nago.

Capbretoneko gertakizuna egunkarian irakurri nuenean jaio zen pelikula hau. Gertakizun horrek ez du, nik dakidala, herrialde honetako demokraziaren eta ETaren historian jazotako ezeren antzik. Horrek funtzionamenduan jarri ninduen eta etikaren ikuspegitik pelikula bat egitearen beharra sentitu nuen, filmaren bidez gauden egoera ideologikoa askatzen laguntzeko beharra.

“Ez dut ideologia jakinik
ez moralik sartzen nire
filmetan, errealitatea
errespetatuz norberak bere
ondorioak atera ditzala”

Ez da erronka makala!

Ez, gizartea aldatzea gustatuko litzaida-keelako, nahiz eta ziurrenik ez dudan lortuko. Baina egoera politikoan nola-baiteko mugimendu txiki bat lortzen badut ondo egongo da.

Zinemak mundua alda dezake, ala?

Aro berri batean sartzen ari garela uste dut eta aro berri honetan, mundua aldatuko duena beste une batzuetan mundua aldatzen zuenaren desberdina izango da. Garai batean pertsona bakar batek mundua alda zezakeen (Napoleon, Hitler, Gandhi...); hori zaila ikus-

Argitaletxearen azken argitalpenak

**Yorick Liburudendan edo
www.libreriayorick.com eskura ditzakezu**

Trapa Zaharra
Varios Autores

Belgrado
Angélica Liddell

Kinseyren Showa
Jesús Díez

La Educada Visita
Antonio Noceda Arias

ten dut orain, ez dago lidergo hain indartsurik, eta iruditzen zait aro berri honetan interrelazioak estuagoak izango direla eta kate-erreakzioak indartsuagoak: elementu txiki batek beste indar batzuk gehitu ditzake. Film batek berak bakarrik ez du mundua aldatuko, baina indarrak gehitu ditzake eta nik nirearekin kate-erreakzio hori sortu nahi dut; horrek guztiak bai, gizartea, mundua aldatu dezan. Bibrazio txiki bat eragin nahi dut, mugimendu handiagoak aktibatu ditzan.

Eta nola egiten da hori guztia pelikulan moralik sartu gabe, ideologietatik aldenduta?

Euskarria errealitatea da, errealitatea fideltasunez adieraztea. Pertsona arrunta azaltzen dut, afektu arruntekin eta sinpatia eragiten duena. Une jakin batean, beste irteerarik ez duelako ikusten eta biolentzia politiko eta ideologikoz beteriko testuinguru batean, modurik okerrenean jokatzeko du: hurkoa hiltzen du. Horrek negatibotasuneko eta itzulera zaileko bide batera darama pertsona, baina ez itzulerarik gabekoa, nire ustez berari ere eragiten diolako halako ekintza izugarria egin izanak. Sektore batek pentsatuko du terrorista munstroa dela eguneko 24 orduetan, urteko 365 egunetan. Beste sektore batek pentsatuko du askatzaile miresgarria dela. Baina errealitatean ez bata ez bestea ez dira benetako ikuspegiak eta ikusleak hori onartzen badu eta muturreko ideologia horietatik aldentzen bada, aipaturiko bibrazio txiki hori emango da. Ainguratuta dauden ideologietatik moderaziora jo eta besteen ikuspegi gerturatzeko gauza badira ikusleak, makinaria martxan jarriko du pelikulak.

Moderazioaz, elkar ulertzeaz mintzo zara... eta elkarriketarik gabeko pelikula egin duzu!

Alde batetik, zinematografikoki oso interesgarria da keinua ikusi eta ez entzutea, keinua irakurtzea, ikuslea oso modu desberdinean parte hartzea behartzen duelako. Bestetik, pelikula honetarako oso egokia iruditu zitzaiz-

Produkzio-etxe propioa izateak lan egiteko orduan askatasuna ematen dio Jaime Rosalesi. Behean, Tiro bat buruan filmaren kartela.

Biolentzia

“Heriotza interesatzen zait, bizitzaren eta heriotzaren arteko borroka. Batzuetan borroka hori naturala da, lasaia, eta bestetan biolentia. Biolentia denean oso deigarria da, heriotza hain gauza ikaragarria bada, beste gizaki bati hori eragitea izugarria baita. Biolentzia gradu desberdinak daude, batzuk onargarriak, baita beharrezkoa den agresibitatea; baina beste batzuk onartezinak dira, eta niretzako misterioitsuak, ez baitut uste gai izango nintzatekeenik... Halere, gizaki orok du hiltzaile bihurtzeko, beste bati bizia kentzeko potentzialtasuna”.

dan hala egitea, terrorismoaren mundua inguratzen duen sekretismoagatik eta elkarriketa kontzeptuagatik: aurreko legegintzaldian asko hitz egin zen elkarriketaren alde eta kontra, eta hitz hori hain kutsatuta geratu zen politikoki eta ideologikoki, bere esanahia galdu egin zuela. Hitza ustelduta dago eta metaforikoki garrantzitsua iruditu zitzaidan nire filmean, soinu-duna izaki, elkarriketarik ez egotea. Gatazka hau konpontzeko deuseztatu eta ordezkatu beharreko hitzak daude.

Zure beste pelikuletan badaude elkarriketak, baina isiltasunarekin asko jokatzeko da. Isiltasunak deseroso sentiarazten al gaitu?

Isiltasuna gizakiaren gauza oso espresiboa da. Bizitzan batzuetan hitz egiten ari gara, beste batzuetan isiltasunean, bestetan ez dakigu zer esan... Isiltasun deserosoak izan daitezke edo oso atseginak. Pelikula honetan, adibidez, ez da elkarriketarik entzuten, baina ez da gauza bera hitz egiten ari den arren entzuten ez dugun pertsona eta isiltasunean dagoena. Gizakiak animalia sozialak gara eta hitza daukagu ezaugarri garrantzitsu; baina hitza garrantzitsua da ondo erabiliz gero. Gaizki erabilia, denean bezala, oso gauza kaltegarriak egin daitezke. Isiltasuna heriotza bezalakoa da, oso humanoa, eta liluratu egiten nau.

Filmak Donostian zein harrera izango duela uste duzu?

Estreinatzeko leku aproposena da, hor aurki baitezake behar duen lehen bultzada, eta harrera ona izango duela uste dut, lagundu dezakeen pelikula delako eta lagundu dezakeen zerbaitek harrera ona izan beharko luke.

Bukatzeo, zer esango zenioke elkarriketa irakurri ostean gutxiengoari zuzendutako film intelektualak egiten dituzula pentsa lezakeenari?

Ezetz, ezetz... Film honekin adibidez, ikusi ez duenarentzat elkarriketarik ez izateak traba suposa badezake ere, lehenengo hamabost minutuak gaindituta harrapatu egiten zaituela eta oso eroso jarrai daitekeela esan didate ikusi dutenek. Erraz ulertzen da eta ez da aspergarria, tentsio puntu hori duelako. Nire zinema oso eramangarria dela esango nioke, gauza ezagunez hitz egiten duena, baina hori bai, ez da ihesbide bat, intelektuali, emozionalki eta espirituali aberastu nahi duenaren jarrerarekin gerturatu behar da. ■

www.argaia.com/bideoak

helbidean, elkarriketa bideoan eta filmaren aurrerapena.

Gangster nipondarrak Kontxan

Takeshi Kitanok Harry Zikinare tankerako polizia sortu zuen bere lehen filmerako.

Lehen kolpean exotismoa iradoki dezake aurtengo Donostiako Zinemaldirako prestatu duten zinema beltz japoniarrari buruzko atzera begirakoak: genero horretako 43 film ikusteko parada izango da Japonia Beltzean sailaren barruan, horietatik asko, behin ere Euskal Herrian proiektatu gabeak.

GORKA BEREZIARTUA

Argazkiak: Zinemaldia

“JAPONIAKO KULTURA” gai hartuta goazen *brain-storming* bat egitera: manga, arte martzialak, karaokea, marrazki bizidunak, sushia, Haruki Murakami... Ziur ezin duzula hobeto egin? Beharbada erreferente klasikoago batekin has zaitezke, topikoetatik urruntzeko. Zer moduz Akira Kurosawa? Bai. Kurosawa beti da abiapuntu ona.

Japonia Beltzean-en egitarauari gainbegiratu bat botata bere izena ezaguna egingo zaizu. Kurosawak 1949an zuzendutako *Nora inu* (ingelesez *Stray dog*) eta 1963ko *Tengoku to jigoku* (*High and low*) pasako dituzte Donostiako aretoetan. Aurrenekoan Tokioko zuzendariak II. Mundu Gerraren ondorengo Japoniaren erretratu grisa atera zuen: janariaren errazionamendua, herritarren pobrezia, AEBen eragin zapaltzailea... *Tengoku to jigoku* filmean berriz, enpresari baten dilema aurkeztuko zaigu: erabaki bat hartu beharko du, konpainia handi bateko akziodun nagusi izan, ala horretarako prestatuta zeukan dirua bahitutako ume bat salbatzeko erabili.

Kurosawaren bi lan horiek Japoniako zinema beltzaren erreferentzia garrantzitsuak izan arren, saileko filmen karta ikusita ez gara lehen platerarekin aseko. Egia da, Mendebal-

deko zinema zale arruntarentzat ezezagunak diren zuzendari asko daude menuan; beharbada ez duzu Masahiro Shinoda, Seijun Suzuki eta Shohei Imamuraen aditzerik izango, baina 1950etik 1970era bitartean zuzendari hauen lanek —beste askoren artean— genero beltza Japoniako errealiterara egokitzen asmatu zuten.

Askoren arazoa izan da: ez da erraza AEBetako gangsterren film eta liburuak norbere herrira ekartzen asmatzea. Badirudi tiroketak, kea, edari gogorak eta polizien intrigak ez direla Los Angelesetik kanpo hain erraz kabitzen. Sinesgarritasuna arazo bihurtzen da. Zuzendaria, gidoia eskuan, “hau ezin da egin” pentsatzen hasiko da. Baina orduan beti aurkituko du lapurreta bat, polizia ustel bat, kontrakoaz konbentzituko duena. Auziaren iltzea tokian tokiko osagaiak tamainan botatzea da.

Japoniako zuzendarien errezeta, adibidez, *Yakuza* generoan zerbitzatu zen. Duela berrogei urte sortutako film mota horrek gangsterrak erdi-samurai bihurtu zituen; istorio askotan sentimendu pertsonalen eta egin-beharraren arteko kontraesana islatu zen; eta gizarte garaikidearen arazoak landu zituzten

zuzendariek. Toei estudiotik atera ziren intriga japoniarraren aurreneko jaki mamitsuak.

Testuinguruak lagundu zuen, noski. Esan liteke filmok krimen baten lekukoaren gisara, momentu egokian behar zuten lekuan azaldu zirela. “Japoniaren Mirari Ekonomikoa” deitu izan zaion prozesua su eta ke ari zen herrialdea industrializatzen. Hiriak hazten ari ziren, japoniar kultura AEBetakoaren eragina jasotzen... Gizarte berri horren kontraesanak plazaratu zituzten zinegileek.

Saileko filmek generoak izan duen garapena erakutsiko dute: 1960ko hamarkadako urrezko aroaren ostean 1970etik aurrera aldaera interesgarriak biziko ditu sortaldeko pelikula beltzak. Gidoiak errealistagoak izaten

mendebaldarretan baino askoz aktiboagoak dira. Roberto Cueto adituak —gaiaren inguruko liburua apailatzen ari da eta Donostiako zikloaren “aita” dela esan daiteke— *El Diario Vasco* egunkariari egindako adierazpenean zera esan zuen: “*Femme fatale* klasikoaren ordezkari emakume ekintzaileak aurkituko ditugu, pistola hartu edo borrokan ariko direnak”.

Cuetoaren arabera, genero beltzeko film japoniarretan azpimarratzeko moduko beste ezaugarri bat detektibearen irudia da. Japonian krimenak ikertzen dituen pertsona bakartia ez ei zen sinesgarriegia ikusleentzat; horregatik poliziak taldeka lan egitea da ohikoena hango lanetan.

Ezkerrean, Akira Kurosawaren *Tengoku to jigoku* filmeko eszena bat; alboan berri, Seijun Suzukiren *Yaju no seishun* laneko momentu bat. Japoniako genero beltzaren oinarriak jarri zituzten pelikuletako bi dira eta Donostiako zikloan ikusteko aukera izango da.

hasiko dira, biolentziak metrajearen zati handiagoa hartuko du eta benetan jazotako gertaerak film askotako abiapuntu bihurtuko dira. Kon Ichikawa edo Sadao Nakajima izango dira aldaketa horren bultzatzaile nagusiak.

Nazioarteko eragina

Garapen hori ikusita ere, oraindik egongo da japoniarrak izate hutsagatik film hauetan zerbait “bitxia” baino ikusiko ez duenik. Nazioartean Japoniako zinema beltzak izan duen eragina aspaldi honetan exotismotik harago joan da ordea. Hor daude, besteak beste, Sydney Pollack-en *The Yakuza* (1975) eta Ridley Scott-en *Black Rain* (1989) filmak, sortaldeko zinemaren eragin nabarmena dutenak. Berrixeagoen artean —eta bestelako generoen nahasketa handia den arren— ezin ahaztu Quentin Tarantinoren *Kill Bill* (2003). Zuzendari estatubatuarrak behin baino gehiagotan adierazi du Seijun Suzuki zuzendaria miresten duela.

Kill Bill en Uma Thurmanek jokatu zuen paperak —Beatrix Kiddo gerlaria— emango digu pelikula beltz japoniarraren beste ezaugarri baterako bidea; izan ere, emakumezko pertsonaiak film hauetan euren baliokide

AEBetako zineman eragina izan du Japoniako zinema beltzak. Hor daude, besteak beste, Sydney Pollack-en *The Yakuza* eta Ridley Scott-en *Black Rain*

Noski, beti daude salbuespenak. Horieta-ko bat Takeshi Kitanoren 1989ko *Sono otoko, kyōbo ni tsuki* (*Violent Cop*) filmeko protagonista da. Clint Eastwoodek antzetzut zuen Harry Zikinaren antzeko pertsonaia izan zen Kitanoren *opera primako* protagonista. Ez da kritikariek gehien txalotu dioten lana, baina egun mundu osoan ezaguna den zuzendariari bere herrialdean sona erdiesteko balio izan zion. Kitano bera izan da film beltz japoniarraren azken urteetako berritzaile nagusia, beste batzuk baztertu ezin badira ere —hala nola Takashi Ishii, Masato Harada eta Takashi Miike—.

Egile berriak dira, film berritzaileak; zuzendariek generoa berrasmatzeko gaitasuna dutela erakutsi dute eta garai bateko banaketaren mugak gaindituta —ez da zaila ziklo honetan ikusiko diren film asko Interneten aurkitzea— Japoniako zinema beltzak aurrerantzean ere gure artean zeresana emango duela dirudi, exotismotik harago ondo egindako filmak eskaintzeko gai den neurrian. ■

www.argia.com

helbidean, hilaren 18tik 27ra Zinemaldiko filmen kritikak.

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Hip-hopa soinu eta mezu askoren topagune

Irunen kokatutako kolektibo ireki honen lehen lana (*Builaka*) zuzeneko emanaldi batekoa bazen ere, bigarren kolpeak, eskuartean daukagunak, *Kalean* izena dauka eta paradoxikoki estudioan grabatuta dago. Hip-hopa modu oso irekian lantzen dute –kolektiboa den bezain modua irekian–. Hala, raggamuffina, dub musika, jazz, musika latina, ska, punka, elektronika eta reggae oso presente daude beraien eskaintzan; eta askotan mestizaia giro oso bitxiak lortzen dituzte. Bestalde, gehien erabiltzen duten hizkuntza gaztelania bada ere, euskaraz, ingelesez eta italieraz ere rapeatu izan dute. Kolaborazioei dagokienez, zerrenda luzea da: atzerriko lagunetatik hasita, Fermin Muguruza edota Sorkunenganaino, esaterako. Eta hitzak, berriz, salaketa bizikoak eta pentsarazi nahi dutenak dira.

Kalean
Bad Sound System

AUTOEKOIZPENA

Iraupena: 58'18"
11,50 euro

BAD SOUND SYSTEM

«Ez gara rapero gogor eta perfektuak, bertute eta akatsak ditugun pertsona hilkor arruntak gara»

Bad Sound System kolektibo irekia da?

Batez ere kolektiboa gara. Hasierako izpirituari eusten diogu, nahiz eta batzuk joan diren eta beste batzuk jarraitzen dugun. Baina hala gustatzen zaigu, gauza askotara zabalik gaudelako. Kolaboratzea eta musika egiteko arau itxietatik aldentzea sorkuntzarako eta musikarako oso positiboa da.

“Gurea hartzen dute eta kometekin entretenitzen gaituzte”. Herriak opio asko al dauka?

Bai. Sistema ahalegintzen da gu aisian murgilduta edukitzen, argi, kolore eta informazioz betetzen

gaitu. Are gehiago, gero eta droga berritzaile gehiago sortzen dituzte, gauzak aldatzeko borroka ez dezagun. **Plastikoak gauza txar gehiegi irudikatzen ditu?**

Plastikoak faltsua den guztia irudikatzen du; agintariek eta politikariek sinestarazi nahi digutena. Gu ere gero eta naturaltasun gutxiagoko jendea gara. Sinestarazi nahi digute jabe izatean datzala zoriontasuna, baina ez da horrela.

“Musika da borroka”. Bada oraindik musikarekin gauzak aldatzerik edo erabat irentsita dago?

Musika gailua da, berarekin egingo duzuna da erakutsiko duena borrokarako indarra duen edo ez. Hau da gakoa: badugu guk indarra gauzak aldatu eta gizarte eta gizaki hobeak izateko?

“Askorentzako kriminala naiz, musika kriminala”. Oraindik hip-hoperoak gaizki ikusiak daude?

Ez dut uste, alde-rantziz, badirudi gizarteak ez dituela serio hartzen, barregarriak balira bezala. Baina penintsulako hip-hop talde batzuk

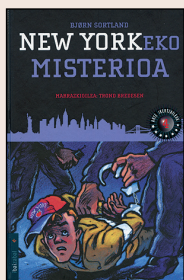
ikusita, ez da harritzekoa!

“Inperfektua naiz lau aldeetatik begiratuta”. Baina ez al zineten ba hip-hoperoak onenak? Are gehiago, horretaz harro agertzen zineten nonahi.

(Barre). Badira halako rapero asko, perfektuak, onenak, gogorrenak edo dena delako tontokeria direla uste dutenak. Gu, ordea, bertute eta akatsak ditugun pertsona hilkor arruntak gara.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

New Yorkeko misterioa

Bjorn Sortland,
Trond Bredesen

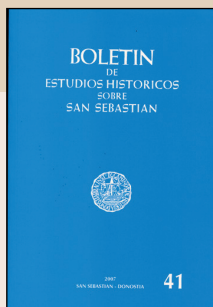
IBAIZABAL

138 orrialde

9,50 euro

Sagar Handian ere betiko lapurrak

Oporretara doan bakoitzean, ezusteren bat bizi behar izaten du Daviden familiak. Hamaika urte ditu mutikoak New Yorkera abiatu denean. Bere ama artezalea, familientzako gidaliburuak idazten dituen aita, Thor anaia txikia eta Sisset arreba jasanezinarekin batera joan da David Sagar Handira. Oraingoan osaba William ere beraiekin abiatu da gainera. Norvegiako Polizia da osaba. Venezian, Luxoren eta Angkoren gertatu zitzaizen bezala, lapurrekin egingo dute topo. Gaizkile horiek ez dira ezezagunak beraientzat, kartzelan sar zitzaten lagundu behar izan baitzuten. Zergatik ibiliko dira lapur horiek beti beraien atzetik? Arrazoia, osaba Williamek azalduko die: polizia ezagun bat da gaizkile guztien burua. ■

Boletín de Estudios
Históricos sobre San
Sebastián

Batzuen artean

DR. CAMINO INSTITUTUA

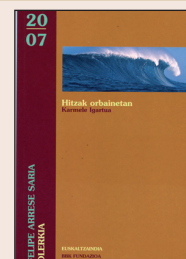
574 orrialde / 40 euro

Donostia suntsitu ondorengo berreraiketaren xehetasunak

Fermín Muñoz Echabeguren *Boletín de Estudios Históricos sobre San Sebastián* aldizkariaren azken alean argitaratutako *La reconstrucción de San Sebastián según las Actas de la Junta de Obras 1813-1843* artikuluan armada espainiarrari laguntzera etorritako indar ingeles eta portugaldarrek Donostia erre, arpilatu, emakumezkoak bortxatu eta herritar asko hil ondoren hiria berriz eraikitzeke egin zirenen berri zabala jaso du. César San José Seiglandek ere Donostiaren suntsiketa hura du hizpide, orduko gizatasun galera eta ohitura militarretan izandako aldaketak azpimarratuz. Gotzon Garmendia Amutxastegik berriz, 1786an jaio eta 1864an zendu zen Julián de Egañari esker forzuzaletasun liberalak hartutako indarra du hizpide. ■

Izana esanetan, hitzak orbainetan

Horrela azaldu du Karmele Igartua (Aretxabaleta, 1959) iaz Felipe Arrese saria eskuratzera eramanez olerki bildumako lagin batean zer den poesia: *Poesia da laburpena. Bizitzarena/ Pentsamendu oso bat zehatzu, zehatzu/ Hitz bakoitzak aukeratu behar du, / koma bakoitzak hausnartu. / Eta, hitz egiten duten isiluneak. —zer eta nola—. / Poesia da laburpena: izana esanetan/ eta batzuetan/ orbainak hitzetan.* Olerki bilduma hau zazpi ataletan banatua dago: Ernaltze hartatik, Laztanka, Isilak dio, Esku ahurrean, Arnasa bat, Zirrara, eta Libertatea. Egileak zer eta nola galderen erantzunak ditu bizi ardatz. Hala ere, ohartarazi du: *Ez dirikinat esango/ ez direnak;/ eta diren guztiak;/ ezin esango dirikinat;/ eta bazakinat;/ esan gabekoen artean/ izango ditun/ esan nahiko nizkinateen/ nireenak;/ eta ederrenak;/ horietxeke zitunan/ biretatz gordeak nituenak.* ■

Hitza orbainetan

Karmele Igartua

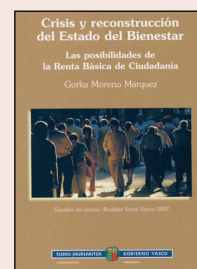
EUSKALTAINDIA,
BBK FUNDAZIOA

80 orrialde

5 euro

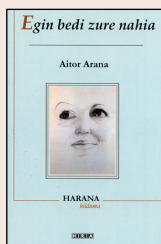
Oinarrizko Errenta posible?

Iazko *Realidad Social Vasca* saria irabazi zuen Gorka Moreno Márquezek Eusko Jaurlaritzak kalera-itu duen *Crisis y reconstrucción del Estado del Bienestar. Las posibilidades de la Renta Básica de Ciudadanía* lanarekin. Ongizatearen Gizarteak pobrezia eta bazterketari aurre egiteko indarra nola galdu duen xehetasunez aztertu du, hemen bezala beste hainbat lekutan martxan den gutxieneko errentetatik hasiz, AEBetan eta Erresuma Batuan gailentzen ari den *Workfare* sistemara iritsi arte; *Workfare* delakoak, hitz gutxitan, zera esan nahi du: Estatuaren aldetik diru laguntza eskuratu ahal izateko, aurretik lana derri- gor aurkitu beharra dagoela. Herritarraren Oinarrizko Errentaren historia, izan dituen ezbaiak eta egunen batean indarrean egoteko izan ditzakeen aukerak ere ikertu ditu Gorka Morenok saio honetan. ■

Crisis y reconstrucción
del Estado del
BienestarGorka Moreno
Márquez

EUSKO JAURLARITZA

198 orrialde

Egin bedi zure nahia

Aitor Arana

HIRIA

108 orrialde

12 euro

Eroei Gizarte Zerbitzuek ukatzen dieten zaintza

Antzerki lana da Aitor Aranaren *Egin bedi zure nahia*. Sendatzerik ez duen emakume eskizofreniko baten familiari sortzen zaion arazo agertu digu. Urteak dira emakume hori ospitaletik ospitalera dabilela. Berak etxera joan nahi du eta, leku faltagatik, ospitalekoek ere hara bidali nahi dute; baina etxeok ez datoz bat horrekin, ez behintzat hobera egin arte, krisia sortzen zaion bakoitzean botikak hartzeari utzi eta senide zaharrei joka hasten delako. Etxe horretan badute nahikoa lan bestela ere: ama alzheimerrak jota dago, aita edariari emana, osaba ibili ezinik eta guztiak zaintzeko

hirurogeita hamar urteko izeba dute. Beraz, ez daude beste gurutze bat eramateko baldintzarik onenetan. ■

Bainatzea gustuko ez duen nesken ezustea

Kamile, goazen bainatzera! da etxeko txikienei begira Ttarttalo argitaletxeak plazaratu duen Kamile bildumako azken alearen titulua. Neska pozik dabil jolasean, eta ez dauka amaren aginduari kasurik egiteko gogorik. Atzo ere bainatu zen, zertarako egin behar du berrir. Gainera, gehiegi garbitzea ez da ona: txiki-txiki geldituko da, Unairen jertsea bezala. Amak gogor egingo dio, ordea, eta orduan Kamile zikina zapi batekin kentzen hasiko da. Gero, kolonia bota, eta listo! Baina, ai, arkakusoan kontrako lozioa bota du! ■

Kamile

Aline de Pégigny

TARTTALO

18 orrialde / 4,95 euro

JUAN RAMON MAKUSO

«Inuzenteak gu, zoriona, egotekotan, esku artean daukaguna baita»

Zer da *Oraina galdua*?

Liburu honetan pentsamendu narratu bat zabaltzen saiatu naiz denboraren inguruan. Denbora Parmenidesen zentzuan hartuta: izatetik abiatzen naiz, izate hau, ni, erreal bakarra delarik. Orainean kokatua nago. Bestela ezinezkoa zait ni izatea. Eta orainak badu bere presentzia erreala. Nik orain, une eterno honetatik, leiho zabal bat dut nire aurrean, geltoki bat. Geltokia infinitua da. Bizitzak baldin badu oraina, hori heriotza da. Ez dut zabaldu nahi inongo nihilismorik, ez eta pentsamendu ezkor baten zertzelarik. Instantea da izatearen erreinua, iragana ez da eta etorkizuna ere ez, instantearen erreinutik begiratura behintzat.

Gizakiok paradoxa ikaragarri batekin bizi garela diozu.

Hala da. Geroari lehentasuna ematen diogu, benetakoa ordezkatzuz. Gizakia hilkorra da, baina badirudi, geroari begiratu, nolabaiteko jainkotiar hilezkortasun batekin amets egiten dugula. Zuk nire hitzak hartzen dituzu, “bihar” ARGIA aterata daitez. Ustez nire zorionerako. Inuzenteak gu, zoriona, egotekotan, esku artean daukaguna baino ez da. Eta hau, une hau da.

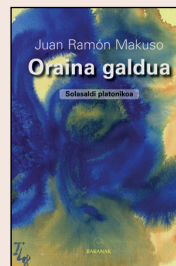
Askatasuna omen da gizakiaren beste patu bat...

Bai. Aukeran datzana. Ni hemen nago aukeratu dudalako. Ez aukeratzea, aukera delako. Ez da erraza esaten ari naizena. Gizakiaren ibilbidean, bidearen zati bat eginga nago, bide horrek badu erakusteko asko. Beharbada hau nostalgia, oroimena da. Hau da nire orainetik daramadan gogoeta. Batzuetan astuna, ikusten dudalako orainean ez dudala lortzen arrastoak erakusten duena gaingitza.

Juan Ramon Makusoren solasaldi platonikoa

Literaturaren munduan bere poesien-gatik da bereziki ezaguna Juan Ramon Makuso. Baina filosofia irakaslea ere bada. Eta bi zaletasun horiek uztartu ditu *Oraina galdua*. Solasaldi platonikoa saiakera poetiko-literario-filosofikoan. Liburuak lau atal ditu, gogoeta ugarirekin. Aurrenekoan, irakurleari gonbite poetikoa egiten dio gaian sartzeko. Horatik aurrera, berriz, filosofian murgiltzen da, Camilo Xargüelaren lagunarekin e-postaz daukan solasaldian, hausnarketarako gonbitea eginez. *Gizakiaren benetako independentzia bera eta bere errealitatearekin bat egiten duenean gauzatzen da. Eta horretarako tresna ezin hobea daukagu, lengoia, eta honekin batera poesiaren erreinua*, adierazten du, jarraian azaltzeko hitzen bila gabiltzanean errealtatearen isla gauzatzeko, poesia eraikitzen dugula, norberarena, bere sentimenduena; eta orduan

Oraina galdua

Juan Ramon Makuso

ERREIN

82 orrialde

15 euro

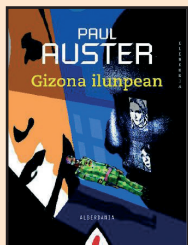
egileari galdezka

sentimenduak aldentzen zaizkigula, askatasun osoz. Askatasuna delako gizakiaren beste patu bat. Liburuaren amaieran oroimena berarentzat galdere dela dio, oroimenak ez duelako bat egiten bere orainarekin. Baina ahalegintzen da, joan den horretatik, ez dena, orainean gauzatzen, oraineko bizipenetan taxutzen. *Heriotzaraino Heriotza, nire bizitzaren oraina. Bera gabe ene burna ez baitut ulertzen.* ■

Ezpalak

JON TORNER

Oskar Aranak Paul Austerren *Man in the dark* (Gizona ilunpean) nobela euskarara

itzuli du, Alberdania argitaletxearen eskutik. Euskarazko bertsioa irailaren 2an kaleratu zuten eta jatorrizkoa (ingelesezkoa) egun bat lehenago. Paul Austerren eta bere agentziaren erabakia izan da ingelesezko bertsioarekin batera gainerako hizkuntzetakoak ere kaleratzea.

Donostiako Untzi Museoa

Itsasoaren indarra izeneko erakusketa paratu dute. Euskal Herriko kostan izandako itsas ekaitzen 50 argazki topatuko ditu bisitariak. Hedabideetan lan egiten duten 20 argazkilariren irudiak bildu dituzte, eta 1900. urteaz geroztik izandako ekaitzen argazkiak ere ikusgai daude. Erakusketa Euskal Herriko Informatzaile Grafikoen Elkarteak antolatu du.

Katamalo taldea osatzen duten musikariek (www.katamalo.org) azaroaren 1ean eskainiko dute euren azken kontzertua, Durangon. Aurrez Bilbon (irailaren 25ean), Ortuellan (urriaren 2an), Gasteizen (urriaren 9an), Iruñean (16an) eta Donostian (22an) joko dute. Gaztelupetako Hotsak diskoetxeak, bestalde, *Erantzi*. *Katamalo zuzenean* diskoa kaleratu du.

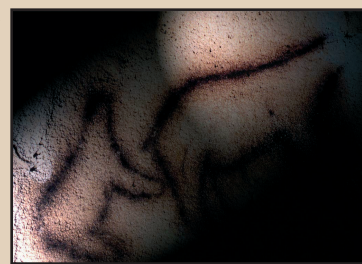
Musikale Kaleko Musikarien Nazioarteko Jaialdiaren 8. edizioa Basaurin, Erandion, Leioan eta Sestaon ospatuko da. Irailaren 19tik 21era munduko alde desberdinetatik etorritako hamabi musika taldek joko dute jaialdian. Horien artean izango dira Albokale, Erandioko Musika Banda eta Perfusion. Hauetaz gain, Britainia Handiko Bollywood Brass Band, Kolonbiako Palo O'sea, Frantziako Les Costards eta Andaluziako La Banda de Brallan egongo dira, besteak beste. Emanaldi guztiak doakoak izango dira.

Bidasoaren bi aldeetan dantzan

DANTZA ETA ARKITEKTURA uztartuko dituen Dantza Hirian jaialdiaren 3. edizioa hilaren 17tik 27ra bitartean egingo da Donostian, Irunen, Hendaian eta Baionan. Hiri horietako eraikin, plaza eta txoko ezagunak beste begi batzuen bidez deskubritzeko aukera eskainiko dute dantzariak. Estilo guztietako emanaldiez gozatzeko aukera izango dute helduek zein umeek. Ertza konpainia donostiarrak, Entremáns galiziarrek, Nats Nus katalanak eta Black Blanc Beur frantziarrak parte hartuko dute Dantza Hirian jaialdian, besteak beste. Ekimenari buruzko informazio gehiago www.dantzahirian.com webgunean eskura dezakezue.

Ekaingo haitzuloaren erreplika ireki dute

JADA INAUGURATU DUTE Zestoako Ekainberri eraikina, Debako lurretan dagoen Ekain haitzuloaren erreplika. Bi ibilbide eskainiko ditu. Aurrenekoan Renaud Sansonek egindako panelak aurkituko ditu bisitariak. 1969an Ekaingo pinturak aurkitu zituzten lagunen sentipenak islatzen dituzte panel horiek. Bigarren ibilbidean, erreplikako gidariek azalpenak eskainiko dizkiete gehienez 20 lagunez osatutako taldeei. Horrez gain, Euskal Herriko labar-arteari buruzko erakusketa aretoa ere badu Ekainberri.

Iban Zaldia idazleak *Volgako Batelariak* blogean: «Zeintzuk izan daitezke euskal ipuingintza-aren sendotasunaren arrazoi nagusiak? Agian euskal liburu-merkatuaren ezaugarri bereziak jo beharko genuke lehenik eta behin, merkatu horren txikitasunera alegia, eta beste literatura handiagoen 'arauetatik' (hots, merkatuaren berunezko legeetatik) ihes egiteko eduki ditugun aukera zabaltzeko. Editorea erlatiboki babestuta dago dirulaguntza sistemari esker (ez sobera ere), eta ipuin liburu batekin aberastuko ez den arren (baina ezta nobela gehienekin ere), ez du agian galera handiegia jasango eta, beraz, arriskatu daiteke literatura-sistema handigoetan 'komertzializat' hartzen ez diren generoko liburu gehiago argitaratzera, hala nola ipuin bildumak (...) Euskaltegiaren eta institutuaren berritu egin beharra dago, noizean behin, testu

literario erraz, arin eta laburren hornikuntza, eta halako liburuek aukera egokia eskaintzen dute horretarako. Horrela esplikatu daiteke (beste arrazoi batzuen artean, noski) zergatik ez dion (oraindik) muzin egiten gurean ipuinari literatur produkzio-lerro standard eta homologatu baten garapeneren alde gehien egin duen argitaletxeak, MegaElkarrrek alegia».

Xabier Erkizia musikagileak *Berrian*: «Kopia, azken finean, naturaren bizimodua da. Jaio-tzen garen mementotik elkarri kopiatuz ikasten dugu, elkarri kopiatuz bihurtzen gara garena. Kopia eta kopiatzeak egiten gaitu pertsona (...) Nola da posible kopiatzen duen gizartea originaltasunean oinarritutako legeen arabera antolatzea? (...) Guztiok gara piratak, eta beraz, musikari oro ere, pirata da».

Garai historikoak zinemaren antologiara eramanda

Che El Argentino. Zuzendaria: Steven Soderbergh

Zineman sartzean Cheri maileguz hartu nion azken esaldia neraman buruan: "Ezagutzak arduratsuagoak egiten gaitu". *Biografia* irakurri nuen karteldegian. Uste nuen, filma, *Che* bera bezala, Bolivian amaituko zela. Filma Fidel Castro Habanan garaiak sartzean amaitzen da ordea.

Steven Soderbergh zuzendariak bi partetan eraiki du pelikula: txuri-beltzean eta kolorean. Bi garai eta egoera historikoak kronologikoki nabarmen bereiziz. Filmaren eraketa egokia da oso, eta Ernesto *Che* Guevarak Nazio Batuen Erakundean (NBE) egin zuen agerraldi historikoaren erreproduzioa bikaina, nire gustuko. Benicio del Tororen lehen argazkia, plano hurbila, *Che* bera zela sinestarazi zidan. New Yorkeko eta NBEeko Cheren agerraldiak, hitzaldiak barne, antologikoak izan ziren. Soderberghek eta Del Torok une historiko hura zinemaren antologiara eraman dute. Honek guztiak ez du beste partea, kolorezkoa, gutxiesten. Alabaina, inpresio batzuk emanen ditut kontrasterako.

Del Tororen interpretazioa bikaina iruditzen zait. Gaztelania ez omen du ama hizkuntza, alta, zinez rol ttukuna jokatu du, jatorrizko hizkuntzan filmatu izanak asko hobesten du filma. Ingelesean edo beste hizkuntza batean entzutean

asko galduko du, nire ustez. Cheren ideologia ondo baino hobeto adierazia da txuri-beltzeko zatian hala nola kolorezkoan. Filma oso ondo filmatuta dago, berriz diot. Historiari fidel da. Fidel Castroren rolean ari den aktorea parodiaren muga-mugan badabil ere, nire gustuko.

Alta bada, filma iraultzara eta ideologiara mugatua ote den nago. *Che* edo Castroren ideologiak arrazoiz kritikatu izan du indibidualismoa, hots, norbanakoaren askatasun mugagabea. Alabaina, naski, filmari, teoria marxistari legez, –nire ezjakintasunean diot–, norbanakoaren baitan –Cherenean, kasurako– gehiago arakatzea falta zaio. Gerora jakin nuen Soderberghek bigarren parte bat egin duela, *Guerrilla* izenekoa. Ikusiko!

Mende erdia bete duen iraultza XIX. Mendean hasi ote zen inpresioarekin utzi nuen zinema. Baina, hara, Fidel Castro, Kuba eta Iraultza mende honetakoak dira.

MIKEL ASURMENDI

Dagoeneko kalean!

ELHUYAR ikaslearen hiztegia

CD-Rom eta guzti!

28.100 hiztegi-unitate definituta • 23.300 sarrera • 39.300 adiera edo definizio • 19.000 adibide • 8.100 sinonimo eta antonimo • 4.800 azpisarrera • 1.025 ohar didaktiko • 330 hiztegi unitate, irudiz hornituak • 125 hiztegi unitate, gramatika-etaulaz hornituak • Munduko estatuen eta hiriburuen izenak • Deklinabide-etaulak eta aditz-etaulak

Argitalpen berritua

ELHUYAR
fundazioa

2008ko irailaren 21a

ARGIA

33

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
GONTZAL AGOTE

Iruñea-Altzuza (Nafarroa)

Hutserainoko bidea

Altzuza Egues Ibarra udalerriko herri txiki-txikia da; 200 biztanle baino gutxiago daude erroldatuta. Iruñetik zortzi kilometrora, inguru osoa ikusteko talaia paregabea da, muino batean baitago. Dena den, ez da hori Altzuzak duen interesgune nagusia, Oteiza Museoa eta haren etxea dira herria ezagun egin dutenak.

Ibilbidea Iruñeko hainbat tokitatik hasten ahal da; izan ere, Arga ibaia da txangoaren lehen zatiko gida. Urte luzez hiria ibaiari bizkarra emanda bizi izan da, erdi ezkutuan zegoen hesi fisiko eta psikologikoa zen. Azken urteotan, ordea, egoera aldatu egin da: EBtik iritsitako diru laguntzei esker, Arga Ibaiaren Parkea sortu da. Ingurua txukundu, eta oinezko zein txirrindularientzat Iruñean barnako hamaika kilometroko

ibilbide polita gelditu da. Urrutiraino ailegatzten da gainera.

Nolanahi ere, Iruñeko bihotzetik abiatuko gara, Gaztelu Plazatik. Hortik Labrit pilotalekura hurbildu eta aldapa behera hartuta bi aukera ditugu Argaren beste aldera egiteko: pasabideak edo Magdalenako zubia.

Lehenak ezagunak dira oso, batez ere Montxo Armendarizen *Bibotzaren sekretuak* pelikulari esker. Dena den, filmaketatik hona aldatu egin da pasa-

bidea, dagoeneko ez da batetik bestera salto eginez pasatu behar; 2000. urtetik, porlanezko bide sendo eta gris batek seguruago egiten omen du pasatzea. Horien ondoan, dorre elektrikoz inguratuta, Caparrosoko presa eta izen bereko XI. mendeko errota daude.

Bigarren aukera pixka bat beherago dagoen Magdalenako zubia da. Donejakue Bidea egiten dutenen ezinbesteko argazkia da XII. mendeko zubi gotiko hau, hiriko ezagunena.

Pasabideak dira Arga ibaia zeharkatzeko moduetako bat.

Edonondik joanda leku berera ailegatu gara, arestian aipatutako Argia Ibaiaren Parkera. Hori izanen da hurrengo kilometroetan jarraitu beharreko xenda. Ezagutzen ez duenarentzat berehala ezuste atsegina sortuko da, hirigunetik ondo-ondoan egon arren, Iruñeko azken landa eremuan sartuko baikara berehala. Argia ibaiaren bazterrean Magdalenako baratzeak daude, ibaiak bere gora-beherekin ontzen dituen. Baratze handi eta zabalak, hiriko barazkirik onenak bertan erosten ahal dira. Ez hori bakarrik, zaldiak ere ikusiko ditugu txangoaren lehen zati horretan, lasai askoan eguzkitan, Iruñeko katedrala atzean dutela.

Burlatara eramanen gaitu galbiderik ez duen bideak; bertako igerilekuak alde batera utzita, Atarrabiako bazter batetik pasako gara. Bidetik oso gertu herriko batana dago, duela gutxi eraberritu duten eraikin interesgarria.

Bidea lau da, batere oztoporik gabea, eta Iruñetik urrundu ahala gero eta usuago agertuko dira han eta hemen, perretxikoak bailiran, etxe saldo eraiki berriak.

Uharteko sarreran dauden baratze txikiak zeharkatu ditugu bideak, eta azken urteotan izugarri handitu den herri horri buelta osoa emanen dio. Bidetik duela urtebete martxan jarri duten Arte Garaikideko Zentroaren eraikin iluna ikusten ahal da.

Uharteri buelta eman ondoren, herriaren beste aldera ailegatu eta hasieratik segituko bideari agur esango diogu. Han ibilbideak duen errepide bakarra zeharkatu behar dugu, tentu handiz, ondoko dagoen merkataritza gunerako autoen joan-etorria handia baita. Beste aldean dagoen Urbi bidea hartuta, arazorik gabeko segituko dugu asfaltatu gabeko pista zabala. Bide horretan ederki ikusten da azken urteotako triskantza: duplex itsusiak basamortu baten erdian, txatartegiaren ondoan.

Aurrerago beste zalditegi bat: bada bertan zaldiz ibiltzeko aukera. Baina gu temati, artearen bidetik. Kilometro bat aurrerago bidegurutze batera ailegatu gara. Argi ikusten da Altzua non den, museo laranja-areak atentzioa ematen du. Bidegurutzean errepide zaharra dago. Ezkerretara eta gora egiten du, berriaren ondo-ondotik, baina autorik gabe.

Goian, Jorge Oteiza museoaren sarrera.
Behean, Magdalenako zubia.

Ordu laurdeneko igoera txikia da, ongi merezi duena: ez bakarrik Oteiza museoagatik; herria Iruñerri osoa ikusteko talaia paregabea da. Ez gara museoan geldituko, goiko aldean dagoen eliza da paisaiarekin disfrutatzeko lekuri onena. Eta inguruan arakatuta, Jorge Oteiza eta Itziar Carreñoren hilobi elkartuak topatuko ditugu. ■

Guikuri Nekazal Etxea

Guikuri, 1 Tel.: 945 464084
01138 Murua (Araba) 615 782323
guikuri@euskalnet.net • www.guikuri.com

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

TEKNOLOGIA

Mingaina gidari

GEORGIAKO (AEB) Teknologia Institutuko ingeniari talde batek mingainaren higiduran oinarritzen den sistema asmatu du, tetraplegikoei laguntzeko. Hala, tetraplegikoek aulki motorizatu eta higigarria gidatzeko aukera izango dute, mingaina mugituz.

Sistema berriari *Tongue Drive* deritzo. Mingainean iman txiki bat ezartzen da eta ahoaren alboetan instalaturik dauden bi har-gailuek eremu magnetikoaren aldaketak detektatzen dituzte, mingaina benetako *joystick* bilakatuz.

Proiektua Christopher and Dana Reeve Foundation delakoak finantzatu du. Bertan parte hartu duen Maysam Ghovanloo ikerlariaren arabera, “eskuen edota hanken ordezt mingaina aukeratzearen arrazoia, hura garu-

Tongue drive sistemari esker tetraplegikoek mingaina mugituz gidatu ahal izango dute gurpildun aulkia.

O s a s u n a

JABIER AGIRRE

Estresa kentzen duen maindirea

HIRU URTEKO ikerketa eta I+G lan handia behar izan dira merkatura maindire belaunaldi berri bat ateratzeko. Izan ere, oheko arropa ez da beroa emateko eta babesteko soilik, loaldiaren kalitatea hobetzeko modua ere ematen baitute izara edo maindire berriek, egunez pilatutako estresa askatu, muskuluetak kontrakturak arindu eta nekea uxatzen duen erlaxazio sakona eraginez.

Hala esan zuen Aitex enpresako arduradun Eduarko Aznarrek.

Valentziako Parke Teknologikoan aurkeztu den azken belaunaldiko maindire hori estresaren kontrako ehuna dela adierazi zuen, eta ez marketin kanpaina garesti moduan, ikerketa zientifiko luze eta nekoso baten ondorio gisa baizik.

Ikerketa horien helburua gorputzak egunean zehar pilatzen dituen karga elektrostatikoak neutralizatu eta gauez ezabatze gaitz izango litzatekeen ehuna lortzea zen. Elektrizitate estatikoa giza gorputzaren eta jantzien arteko marruskadurarengatik sortutako korrantea da,

Loaldiaren kalitatea aldatu egin daiteke erabiltzen dugun izara motaren arabera.

telefoniako antenek edo etxetresna elektrikoek eragindako eremu elektrikoaren eragina ere ahaztu gabe. Elektrizitate estatiko horrek interferentziak sorrarazten ditu gorputzaren jardura erregulatzen duten eta garunetik muskulu eta zeluletara doazen bulkada bioelektrikoetan. Interferentzia horien emaitza dira estresa, neke mentala, ahulaldia eta muskulu-kontrakturak, loaldiaren kalitate eskasaz gain.

Behin arazoa detektatuta, iker-tzaileek pilatutako Elektrizitate estatiko horren ahalik eta kantitate handiena jasotzeko gai izango litzatekeen ehuna diseinatu zuten. Horretarako Azzen izeneko zuntza aukeratu zuten, eta horrekin fabrikatutako ehun funtzionalari emandako erliebe edo tolesetan, erabiltzailearen azalarekin kontaktuan, karga estatikoa jaso, eroan eta azkenerako eliminatu egiten da. Ehunaren jostura bereziak plaka metaliko bat dauka bere mutur librean, eta egindako esperimentuen %80an loaldiaren kalitatea nabarmen hobetzen omen da (informazio gehiago www.aitex.es helbidean).

narekin kranio-nerbioaren bidez zuzenean konektaturik egotea da, nerbio hori istripuetan kalte gutxien izaten duen gorputz atala izaten baita. Gainera, mingainaren mugimenduak azkarak eta zehatzak izaten dira, eta ez dute erabiltzailearen arreta berezirik behar". Kontuak kontu, egindako lehen proben emaitza oso ona izan da. Une honetan, *Tongue Drive* sistema kudeatzen duen softwarea hobetzen ari dira. ■

ETOLOGIA

Otsoek arraina maite dute

KANADAKO RAINCOAST CONSERVATION fundazioko biologoek *Canis lupus* otso-espeziearen portaera aztertuta dute. Horretarako, otsoen gorotzak aztertzeaz gain, animalia ugarien hondakinak aztertuta dituzte.

Urteko sasoi gehienetan oreina da otsoen jaki preziatuena, baina udazkenean aldatu egiten dituzte ohiturak eta ibaetan gora doazen izokinak dira gehien maite duten jakia. Izan ere, izokin kantitate handiak kontsumitzen dituzte.

Ohitura hori orein populazioaren gorabeherekin lotzen bazen ere, beste arrazoi batzuk ditu, *BMC ecology* aldizkarian ikertzaile batzuek adierazi dutenez. Lehena arriskua bera da: oreinek askotan zauritu dituzte otsoak adarrez, eta larriki askotan; bigarren arrazoiak izokin haragiaren elikagai-balioa da, otsoek behar duten gantza eta energia eskaintzen baitie.

Ondorioz, izokinek jasaten duten gain-arrantzak eta haztegitan sortzen diren gaixotasunek arriskuan jar dezakete otsoen populazioa. ■

Udazkenean izokina bihurtzen da otsoen dietaren osagarri nagusi, Kanadan egindako ikerketaren arabera.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Urkiolako kaikua

EGUNGO TXIKLEA Ertamerikako zapota zuhaitzetatik badator ere, ez da haiena izan den txikle bakarra. Finlandiako Kierikkin industen ari diren Harri Aroko gune batean bost bat mila urtekoa jotzen duten bat aurkitu omen dute. Urki (*Betula sp.*) azaletik sortutako mundruneko omen. Azkenekoz murtxikatu zuenaren haginatzak eta letaginatzak hor omen ditu, egin berriak bailiran... Itxuraz, ahoko gaiztotuak sendatzeko erabiltzen omen zuten.

Urkia.

Urkia, geurean *Betula alba* eta *Betula pendula*, hotz-zalea da. Beste inolako zuhaitzek bizi ezin duten milaka metroko mendi garaietan egundoko hotza eta urki lirain asko ikusiko duzu, bere zarba zintzilarioak haizearekin dantza lotuan korapilatuta. Hotz-zalea baina hezetasuna eta argia ditu kuttunen. Basoetako argi uneetan edo haren mugan topatuko duzu beraren azal zurizta; toki lehorretan, oster, alferrik bilatuko duzu...

Iparrerrago eta urkia etxeago. Aditu, zeltentzako sakratua zen. Besteak beste kosmetikoak, tindagaiak, teak, txiklegaiak den izerdia ardotarako muztio, larrua ontzeko olio eta azal malguaz kutxatxo eta saski, zuraz eskalaproi... egiteko gai zuten. Sakratua edo zer edo zer izan behar, berriz ere! Euskal Herriaren paisaiaren kulturaren urkiak asko dio: mugak urrutitik ezagutzeko, su-egurretarako, ikazkintzarako, kirtenetarako, sendagai, zurgintzan –kaiku mitikoa, oporra, abatza, perreta, zumitza...–, oinetakogintzan, papera egiteko... Ondo geurea izan dugu, baina gero eta urrunago dugu. Geure zuhaitz monumentalen katalogoetan ez da urki bat bera ere agertzen... Etxekoegia izateak dakarrena, hainbeste langintzatarako epaitu eta eraitsi eta epaitu eta eraitsi, eta dezenteko gerri buelta duen alerik ere ez. Sakratua beharko genukeena ezagutu ere ez dugu egiten! Atarmentu ederra geurea! Udazkeneko ilbeteetan motozerraren hortzak erakustez gain, tarteka ugaltzen lagundu beharko genioke, haren sustriak onddoak emateko apartak direlako besterik ez bada ere...

ideia batetik errealitatera

web garapenak

multimedia

aholkularitza

edukiak

iametza

interaktiboa

www.iametza.com

T.943 37 67 16

Denboraren makina

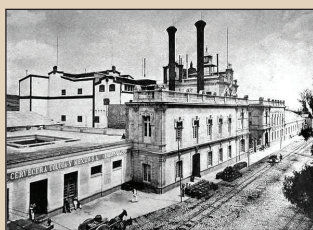
NAGORE IRAZUSTABARRENA

Coronita euskalduna

ELIZONDO (NAFARROA), 1860. Braulio Iriarte Goienetxe jaio zen Txokoto auzoan, laborari familia batean. 1877an, 17 urte zituela eta inolako hezkuntza akademikorik, lanbiderik eta ondasunik gabe, Mexikora abiatu zen. Okindegi batean lanean hasi eta, mende laurden geroago, XX. mendean sartuta, 80 okindegiren jabe zen. Ondoren, irinaren negozioan sartu zen: Fermin Etxandi eta Juan Oteiza nafarrekin batera Euskaro errota ipini zuen martxan, eta Agustín Jauregi eta Jose Larregi ilobekin, Beti-Ona errota.

Mexikar Iraultzaren garaian, 1913an, Iriartek ogiarekin zerikusia zuen hirugarren negozio bide bat ireki zuen, legamiarena. Levadura Comprimida Leviatan elkarte sortu zuen, beste nafar batzuek lagunduta. Tankera horretako Mexikoko lehen enpresa izan zen, ordura arte ogia egiteko legamia ez baitzen herrialde osoan egiten eta Iraultza bitartean, Estatu Batuetatik ekarri behar izaten zuten produktu hori.

Jarduera horiei esker nahikoa kapital bilduta, 1922ko martxoaren 8an Cervecería Modelo enpresa sortu zuen Iriartek. Elkartea osatzeko, baztandarrak Mexikoko espainiar koloniako enpresaburu indartsuenak bildu zituen. Bera izan zen administrazio kontseiluko presidentea, enpresa sortu eta bere heriotzara arte (1922-1932) eta berak jarri zituen, kapitalaren zati handi batez gain, fabrika eraikitzeke lurrak. Baina enpresa jaio eta zortzi hilabetera, 1922ko azaroan, konpainia jaioberria krisiak jota zegoen. Kapitalak behera egin zuen eta

Goian, Corona, Modelo enpresaren produktu nagusia, gure artean Coronita izenez merkaturatzen den pilsener motako garagardoa. Azpian, Tacubakoa fabrika zaharra.

akziodunak nahiz administrazio kontseilua goitik behera aldatu behar izan zituzten.

Ta espainiar enpresari guztiek ihes egin zioten eta Iriartek enpresari txiki nafarren-gana jo zuen hasierako urte gogorrei aurre egin ahal izateko. Marcelino Zugarramurdi, Francisco Cilveti, Martín Oianburu, Andrés Barberena, Fermín Buades, Pedro Magirena, Victoriano Loperena, Segundo Minondo, José Olabe eta Pedro Etxenikek hartu zituzten garagardo enpresaren kargurik garrantzitsuenak. Eta, Leviatango etekinak proiektu berria finantzatzeko erabiliz, 1925ean fabrikaren ateak zabaltzea izan zuten.

“Fabrika ederraren inaugurazioa 1925ean egin zen eta bertan izan zen Mexikoko Errepublikako presidentea Plutarco Elías Calles jauna, kabinete osoak lagunduta”, zioen *El Sol* egunkari espainiarrak. Modelo, Negra Modelo eta Corona garagardoak ekoizten hasi ziren.

Iriarte hil zenean, nafarren kontrol aroa bukatu zen eta Pablo Díez buru zutela, leondarren txanda iritsi zen. Díez 1971n hil zenerako, Modelo oso zabaldua zegoen, besteak beste, Félix Aramburuzabala eskoriatzarren lanari esker. Haren seme Pablo Aramburuzabala izan zen, ondoren, konpainiako presidenteorde eta 1995etik aurrera, biloba María Asunción Aramburuzabalak dauka kargu hori. Mexikoko enpresa munduan gizonak zuten hegemonia hautsi du eta *Reina de la Corona* (koroaren erregina) esaten diote. Modelo Mexikoko garagardo enpresa nagusia da gaur egun, eta Corona garagardoa munduan gehien edaten diren garagardoaren artean laugarrena da. ■

ARRASTOAK

NUMANTZIAko aztarnategi arkeologikoa (argazkian) arriskuan dago, inguru horretan burutuko diren hainbat proiektu urbanistikoren erruz. Espainiako Historiako Errege Akademiak nahiz San Fernando Arte Ederren Akademiak txosten bana plazaratu dute Soriako talde monumental garrantzitsu horren egoera larria agerian utziz. Bere-

hala, hainbat elkarte, unibertsitate eta adituk bat egin dute akademien kezka eta eskakizunekin.

Beste behin, nabarmen geratu da aztarna historikoek ez dutela babes nahikorik. Antzinaroko aztarna hauek behintzat defentsa numantziarra beharko dute zementuaren inbasioari aurre egin ahal izateko.

BIZKORKI ERESERKI		* DEITURA ITSAS ARRAINA		ETXEKO HEGAZTI		ABERE- TALDEA HERBEHERE- TAKO MONE- TA ZAHAR		ERRAZ, MANEIAKOR * IZENA		ELAJAK INPRIMATEGI	
IBAI GAINE- KO PASABIDE							NORABAIT SEI LAUKI BERDINEKO POLIEDRO				
IRUDI DIGI- TAL BATEN UNITATE											
				ZIZARE NAFAR MENDI- LERROA		REICH-EKO ENPERADORE TANINOAK					
GILTZAPETU, ESPETXERATU								ZEIN LEKUTARA			
...-ZAKI, KOLPEA								AITITE, AITA- TXI			
				ZEHARO, ARRAS INUDE						GOROTZA GOIALDEA, GAILURRA	
NAZIOARTE- KO OLINPIAR BATZORDEA	SEHASKA	JATEKO ORE BANAKA				ZEIN UNETARAKO ITSAS ARRAINA					ALAI
			ERREGELA, NORMA UGATZ (ALDE- RANTZIZ)				OHOLA BILA				
AUTOAREN AURREKO KRISTALA ABESTI									GAR DU, NIRI		
				BALTSAMO ZILARRAREN SINBOLOA						ROENTGEN ABEREAK UXATZEKO	
NARRASTI IZENA KONTAKI- ZUNAREN GAIA						GARAIERA, GORPUZKERA IODOA					
								GARRAIO- BIDE			

[illegible]

Santi Leone

(1972, Iruñea). Historian doktorea. *Los fueros de Navarra como lugar de la memoria* tesiaren egilea. Oxforden osatu zituen ikasketak, *Euskal Herria XIX. mendeko bidaiak liburuetan* landuz. *Euskal Herri imaginario baten alde* (Elkar) saioaren kari ezagunagoa zaigu. Iruñeko Hizkuntza Eskolan ari da lanean. 1995ean hasi zen euskara gogoz ikasten: “Emaztea Baztangoa izateak areago motibatatu ninduen”. Euskal letren munduaz mintzatzen hasi eta “berria naiz mundu honetan” adierazi digu.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Josu Santesteban

«Harrokeria da Nafarroako politika karakterizatzen duena»

Txikitan ez zuen hizkuntza kontzientziarik. Munduan bi hizkuntza bakarrik zirela uste zuen: gaztelania eta ingelesa. Aitaren ama Arbizukoa zuen, euskalduna, baina ez zien euskara transmititu: “Iruñean semearekin nabilenean, euskaldunok zein exotiko garen ohartzen naiz. Irla bat gara eta irla horretan zatituta gabiltza”, erran digu Santi Leonek.

Ezkertiarra. Alabaina “profil eskaseko abertzale nafarra” zarela erran duzu inoiz.

Urtzi Urrutikoetxeak ARGIAN idatzi zuen Eskozian independentismoari eutsi diotela nazionalismoaren profila jaitsi gabe, ez Nafarroan bezala. Nik

hori NaBairen aurkako ziria bezala interpretatu nuen. “Profil eskaseko abertzale nafarra” esaldia testuinguru horretan ulertu behar da, ironiaz esana, nik NaBairi bozka eman bainion azken hauteskundeetan.

Abertzale nafarra.

Xabier Zabaltzaren lanen bitartez Joan Fuster valentziarra ezagutu dut. Fusterrek zioenez, valentziarra katalanaren aldaera da. Abertzale nafarra, euskaldun abertzalearen aldaera dela esango nuke. Abertzaletasunean ez da inoiz hori kontuan hartu izan. Nafarroko Euskal Herrikoak gara, baina geurezko hainbat ezaugarri ditugu. Politika egiteko tenorean

horiek kontuan hartu behar dira. Araba, Bizkaia eta Gipuzkoa (EAE) ere ez dut izate bakarra bezala ulertzen. Tokian tokiko politika egin behar da. Abertzaletasunean ikuspegi hori askotan galtzen dela iruditzen zait, eta txokokerietan aritzeko asmorik gabe diot.

NaBairi bozka emana, baina ekimen honekin desilusionaturik, dakidanez.

Txentxo Jimenezen Himalayarako bidaiarekin eta aferarekin desilusionatu nintzen. Txentxo Jimenezek egin zuena gaizki iruditu zitzaidan, barkagarria halere. Baina “gaizki egin dut eta barkamena eskatzen dut” esan beharrean “gaizki egin dut,

baina gutxi kobratzen dut” esan zuen. 50.000 euro urteko, gutxi? Nik ez dut, hurbiletik ere, hori irabazten. Areago: “Nik ez dut lanpostua bilatzen, beste batzuek egiten duten bezala. Prentsan nire kontrako kanpaina izugarria izan da” esan zuen. Alegia, gainera oldartu egin zen. Areago, Patxi Zabaleta eta Jon Abrilek *Diario de Noticias*en Txentxo Jimenez defendatu zuten. Gutxi balitz bezala, Txentxo kritikatu zutenak, NaBairen aldekoak, kritikatu zituzten. “Euskararen Legeak ez du Erriberan euskara sartzea debekatzen” zioten artikuluan. UPNren interpretazioak direla eta beste. Alegia, lezioak ematera ateraziren plazara.

Zapuztuta zaude, beraz?

Nafarroako politika karakterizatzen duena harrokeria da. NaBaik “politika beste modu batean egin nahi dugu” esan zuenean sinetsi nuen. Eta artikulua horretan betiko harrokeria ikusi dut. Gainera, NaBain, Aralarretik hurbil sentitu naiz. Beraz, hara, nirekiko badute hiru urte politika beste modu batean egiteko, egun hartan boto bat galdu zuten.

Nafarroa Bizirik manifestua kari, berriz, “Nafarroa bizirik izan dadin, bada gure estatualitatearen aldeko manifestuak sinatzea baino bide emankorragorik”, idatzi zenuen ARGIAN azkenekoz.

Bai, talde batzuek Estatuaren aldeko garrari eusten diote. Baina, Estatuaren aldarrikapena ez da lehen lerroan kokatu behar, nire ustez. Gizarte zati-tuan bizi gara eta Estatu aldarrikatzeko lehenik gizartearen kohesionatu behar dugu. Lehenbiziko zeregina hori lortzea da. Nafarroa Bizirik manifestua oso atxikia da Estatuaren aldarrikapenari. Aldarrikapen sinbolikoak egiten ditu batez ere, jakinik gainera, egun ezin dugula Estatu bat lortu. Horren froga EAEko kasua dugu. Ibarretxek teoriaren independentista ez den plan bat proposatu du eta aurrera ateratzeko nahiko lan dauka. Nafarroa kanpoan uzten duen plana da batetik, eta bestetik ere nahiko lan eta arazo. Arazo, ez bakarrik Auzitegi Konstituzionalak kontsulta debekatu duelako, baita etxean oposizio handiak dituelako ere. Lehenbizi, kultura, hezkuntza eta hizkuntzaren aldarrika-

penak egin behar ditugu, nik uste. Beren inguruan bilduko den gizartearen kohesionatzea lortzen badugu, Estatu aldarrikatzea? Ba, igoal bai.

***Los fueros de Navarra como lugar de la memoria* izenburu du zure tesiak. Azaliezaguzu berau amiñi bat, arren.**

Foroak totemak bilakatu dira. Foruei hainbat eduki edota esanahi eman izan zaizkie. Egun foruen inguruan interpretazio nahiko “existentzialistak” egiten dira: “Nafarren nortasuna foruetan gorpuzten da” edo “Foruak dira gure nortasuna hobekien adierazten dutenak” bezalako adierazpenekin ematen du badakigula zer diren foruak. Foruen esanahia historian barrena aldatuz joan da, orde. XVI.etik XIX. mendera bitarte zer izan diren begiratzea besterik ez dugu. Foru hitzak iraun du baina bere azpian zena aldatuz joan da.

Gure memoriak huts egiten du.

Bai. Adibidez, *Nabarrismoa* fenomeno hartuta: nabarrismoa euskaltzalea izan zen. Orain bizkarra eman dio

“Nabarrismoa fenomeno
erreakzionarioa den heinean
bere memoriaren zatiak
gibelean utziz joan da.
Euskaltzalea izan dela
‘ahaztu zaio’”

horri. Nabarrismoa fenomeno erreakzionarioa den heinean bere memoriaren zatiak gibelean utziz joan da. Euskaltzalea izan dela “ahaztu zaio”, Euskal Herria hitza bera barne. Botereari eusteagatik beren memoria baztertu dute. Abertzaleen artean ere antzeko zerbait gertatu da. Euskaldunek XVI. mendean Espainiaren alde edota 1936ko Gerra Zibilean Francoren alde egin zutela erraz ahazten dugu. Gure memoria ondo aztertzen badugu gure iraganaren konplexutasuna ageri da.

Nafar gizarte zatitua aipatu duzu. Nola bizi duzu berau?

Euskal Herrian analisiak eta nahiak sarritan nahasten ditugu. Esaterako,

Joseba Arregik ETBko *Kalaka* saioan honela esan zuen: “Hauteskundeotan PSNk ez du batzuek espero zuten zigorra jaso”. Eta irri egin zuen. Analisia eta nahia batera ageri zitzaizkion. Beste gisan erranik, nik “Independentzia egun ezinezkoa da” esan dezaket. Eta alboko batek: “Zu independentziaren kontra zaude eta...”. Bada, ez. Hori nire analisiaren ondorioa da, besterik da nire nahia. Nik ez dut gizarte zatitua egotea nahi, baina errealitatea hori da. Politikagintzan aritzerakoan hori kontuan hartzen ez badugu...

***Euskal Herria XIX. mendeko bidaiari liburuetan* saioaren egilea zara. Zer ikasi duzu beretik?**

Testuen polisemia hagitz adierazgarria da. Humboldt da bidaiari ospetsuena, Victor Hugorekin batera. Humboldt kasua: XIX. mendeko Alemania Grezia da, kultur handiko herria baina Estaturik gabekoa. Alemaniaren estatu asko zituzten baina ez estatu nazionalik. Estatu horiek guztiak izendatzeko Deutschland izena erabiltzen zuten: Deutsch-en herria, deutsch mintzo dena. Austriar bat deustch da. Interesgarria da gurea ere ulertzeko: Deutschland eta Basenland. Humboldt nahiko hurbil ginela zioen. Euskal Herriarekiko sentiberatasun berezia zuen: “Euskal Herriak ez du izen bakarria, Alemaniak bezala. Alemaniak Bavaria, Prusia eta beste izen historikoak ditu” zioen Humboldt. Euskal Herria ere aipatzean, Bizkaia, Kantabria, Nafarroa, Basque Country deitua zela zioen. Humboldt Alemaniaren ari zenean Euskal Herriaren ari zen.

Victor Hugok berriz zer utzi digu?

Frantziako Iraultzaz aritu zen. Foruak aipatzen ditu. Hugok “Euskal Herria etorri naiz, askatasunaren herrira, euskaldunek foruak izan dituzte eta Espainian Errege absolutista izan dutenean, hemen askatasuna zuten foruei esker” dio. Zein izan da paradoxa? Karlistadetan herritarrek botere absolutisten alde egin zutela. Zergatik? Iraultzak ez zituelako bereizten askatasun zaharrak eta askatasun berriak. Askatasun zahar horiek mantentzeko borroka egin dute euskaldunek. Hugok “Iraultza

“Zein gizartetan bizi garen ez dakit, baina ETAren ekintzak ez direla batere heroikoak bai, bederen”.

egin dugu baina iraganeko gauza onak ere kontuan hartu behar ditugu” defendatu zuen. Hugok Iraultza sakondu nahi zuen iraganeko gauzak kontuan hartuta, iraganeko herrian herriko askatasun zaharrak eta tradizioak zainduz. Euskal Herrian eredu aurkitzen du, baina Frantziar ari da Euskal Herriaren aitzakian. “Victor Hugok euskaldunoi buruzko egia idatzi zuen” esan ohi da. Egia, alta, bere testuinguru historikoan kokatu behar da.

Euskal Herri imajinario baten alde hizpide orain. Zer iritzi duzu jasotako kritikaz?

Kritika arrazoituak izan dira, onartze-ko modukoak. Eztabaida sustatzea xede nuen. Liburua ez da perfektua noski, ezta izateko asmorik ere. Egin zezakeen ekarpena egin du eta pozten naiz.

Imajinarioa hitza “iheskorra” omen da. Batzuetan hitz lausoak edo iheskor-
rak interesgarriak dira. Egoera haus-
nartzeko malguak direlako. Terminoa
zorrotz erabiltzeak eztabaidarako
aukerak murrizten ditu askotan.

“Inozente bezala agertu duzu zure burua” eta liburua “xalo”tzat jo.

Egun ezkorra izango nuen hori esatean (kar, kar, kar). Euskal Herri imajinarioa esatean, bateon batek ulertu dezake Euskal Herria besterik gabe imajinatu dezakegula. Ez da hori ere. Eguneroko bizitzan gertatzen zaigu: irudimena erabiltzen dugu baina ez da nahikoa bizitzeko, baldintza objektiboak beharrezkoak ditugu, noski. Horiek inplizituki ere aipatzen ditut liburuan.

“Ez dut uste demokratikoagoak izateko borrokatu behar dugunik” esan du Iñaki Sotok orriotan. Zer iruditzen?

Gure Estatua eraikitzeke arrazoia, gurea Espainiako gizartea baino demokratikoagoa eraikitzea dela uste dut. Esaterako, ETak gizartean duen eragin ezkorretako bat, gertatzen denaren errua eta erantzukizun osoa Estatuari leporatzea da. Ekin-tza bat egiten duenean, “horrek Estatuaren porrota frogatzen du” diote batzuek. Eta gurea ez? ETA ez da Estatuaren arazo soil, gurea ere bada, eta konpondu beharko da. Agian geuk ardura hartu beharko genuke ETArekin bukatzeko. Alegia, Estatua izan daiteke demokratikoa edo ez, baina gertatzen denaren erantzukizuna gurea ere bada. Estatua totalitarioa ote den? Eta gu zer gara? Estatua erreferentzia hartuta ETA Estatuaren morroia da, eta ondorioz gu ere bai.

ETA fenomeno soziopolitikoak zer ekarri du nazionalismo jeltzalearen aldean?

“Normaltasuna” ekarri du euskal nazionalismora, ezkerreko eta eskuineko abertzaletasuna izatea. Ezker abertzaletasuna sorrarazi du, anitza. Ezker abertzalea fenomeno oso dinamikoa izan da eta horrek ETArekin inguruan mugimendu asko ekarri du, baina aldi berean oztopoak ere ekarri dizkie mugimenduoi. Alegia, sortzen lagundu eta gero “kutsatu” ditu.

Gizarte post-heroikoan al gaude? Nola ulertzen da ETak bizirik jarraitzea?

Ukaezina da frankismoan eta ondoren ETak izan duen zilegitasuna. Zilegita-sun hori xahutuz joan da, baina eusten

dio. Ez dago arrazoi bakar hori ulertzeko. Bat: ezkerreko abertzaletasunak “etsaiaren salda ez loditzeko beldur-
rez” kritikak isilarazi ditu. ETak ekintza bat egiten duenean “duela 30 urte bezala segitzen dugu hemen” diote. Beno “ez dakit segitzen dugun edo zuek segitzen duzun” pentsatzen dut nik. “Espainiako demokrazia fran-kismo mozorrotua da” diote. Argudio oso ideologikoa da. ETak bere jar-duera diktaduran gaudela esanez justi-fikatzen du, eta jarduera hori frogatze-ko Estatua totalitarioa dela esan ere. Nik uste, egun, aukera politiko nahiko zabalak daudela nork bere ikuspun-tuak defendatzeko. Beharbada ez da demokrazia perfektua izango, ados. Baina bidea dago nahi duzuna defen-datzeko, independentismoa barne. Bestalde, ezker abertzalearen joera “gatazka eta ETA lotzea” da. “ETA desagertuko da gatazka desagertzeaz batera, ETA gatazkaren erdigunean dela” diote. Nik hori ez dut onartzen. Egun gatazka ere euskaldunen eta abertzaleen artean baitago. ETA gatazkaren albo ondorio bat da, dra-matikoa, baina nahiko lekuz kanpo-koa.

(...)

Honek guztiak ez du azaltzen ETak zergatik irauten duen, noski. Gizarte post-heroikoan ote gauden? Ez dakit, baina ETArekin jarduera ez da batere heroikoa. Isaias Carrasco autobideko langilea hiltzea, hil zuten bezala, ala-baren ondoan, horri askapen nazio-nalerako borroka deitzen bazaio... Hori fartsa eta ekintza lotsagarria da. Zein gizartetan bizi garen ez dakit, baina ETArekin ekintzak ez direla batere heroikoak bai bederen. ■

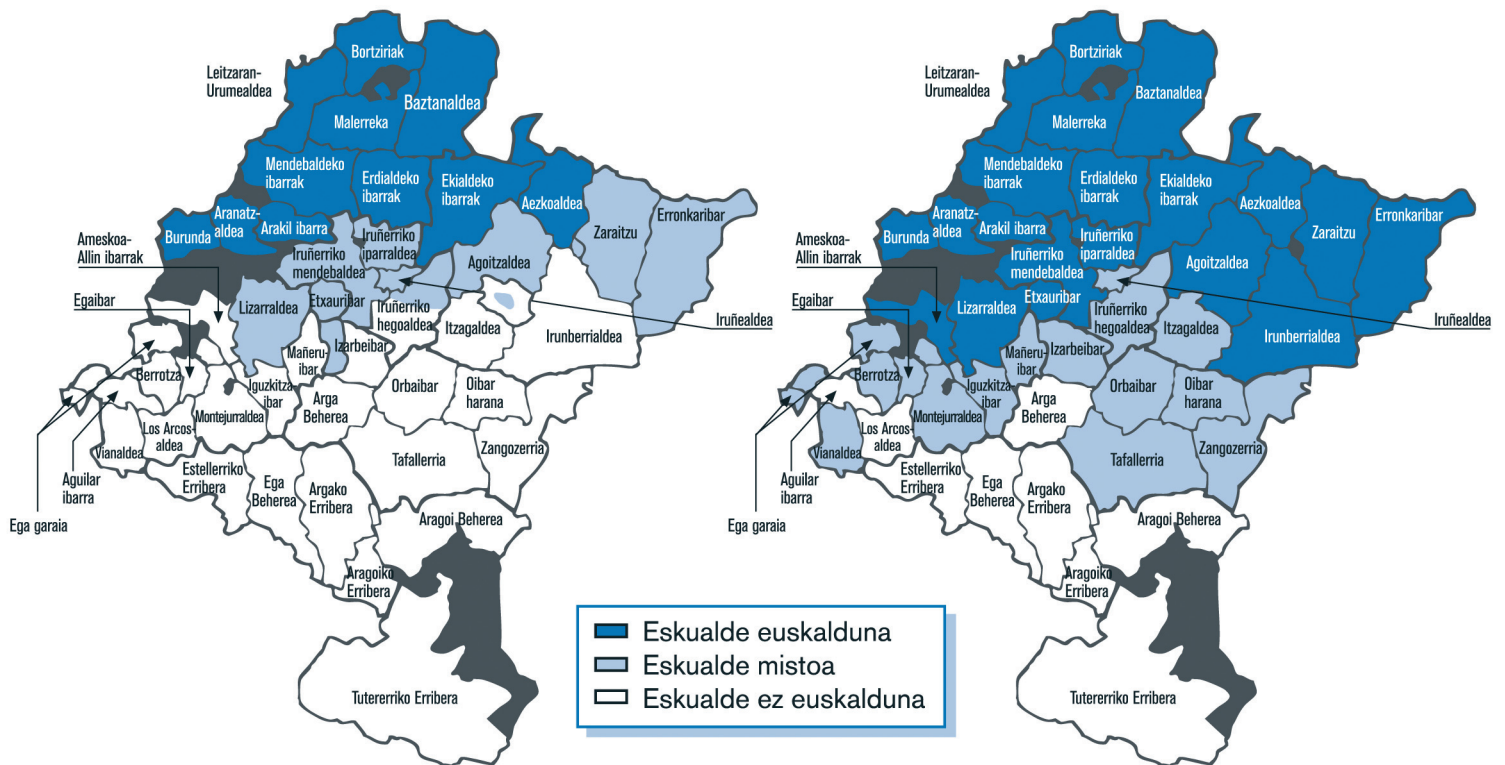
Mapa eta errealitatea ez datoz bat

Eskaerak hainbat modutakoak dira. Batzuek administrazio eremuen banaketa bertan behera utzi eta euskara Nafarroa osoan ofiziala izatea eskatzen dute. Beste batzuek jakineko eskualdeak eremu batetik bestera aldatzeko aldarria egin dute. Eremu erdaldunekoak izanda, D eredua eskola publikoan onartzeko ahaleginean ari dira bestetzuk. Goitik behera ala behetik gora, baina Nafarroako Gobernuari bultzaka beti.

ONINTZA IRURETA

NAFARROAKO HIZKUNTZ EREMUEN MAPA

GROS I LLADÓSEN PROPOSAMENA

1986ko legearen arabera eremu mistoan dauden udalerriak:

Abartzuza, Agoitz, Antsoain, Artzibar, Atarrabia, Atetz, Barañain, Berriobeiti, Berriozar, Bidankoze, Bidaurreta, Burgi, Burlata, Deierrri, Eguesibar, Eiaurrieta, Erronkari, Espartza, Etxarri, Etxauri, Ezkarotze, Garde, Gares, Gesalatz, Goñibar, Gortza, Ihaurrieta, Iruñealtza Zendea, Itzaltzu, Izaba, Jaitz, Lezaun, Lizarra, Lizoainibar, Odieta, Olaibar, Ollaran, Olloibar, Oltza Zendea, Orkoien, Oronotz, Otsagabia, Sartze, Uharte, Urzainki, Uztarroze, Xulapain, Zabaltza, Zirritza, Zizur Nagusia, Zizur Zendea.

Azkenaldian eremu ez-euskaldunetik mistora igarotzeko eskaerak areagotu dira.

Miquel Gros i Lladósek, euskararen eboluzioa kontuan hartuta, eremu euskaldunetan ondoko eskualdeak jarriko lituzke: Estellerrian hiru Ameskoak-Allin eta Lizarralde, Iruñerrian Etxauribar eta mendebaldeko eta iparreko arreak, Pirinioetan Agoitz, Espartza eta baita Erronkari eta Irunberri ere. Eremu mistoan honakoak sartuko lituzke: Pirineo zonaldeetik eta Iruñerriatik falta diren eskualdeak, alegia, Itzagaondoa eta hegoaldeko arreak; Erdi-ekialdeko zonalde guztia Arga Beherea kenduta eta Estellerriaren gainerakoa Los Arcos eta Aguilar ibarra kenduta.

Euskararen Foru Legea aldatzeko saiakerak

Paula Kasares, NaBaiko parlamentaria

1980an, Foru Parlamentuak euskararen ofizialtasunaren ebazpen bat onartu zuen: "Euskara eta gaztelania Nafarroako hizkuntza ofizialak izanen dira". Halere, Estatuarekin Madrilera negoziatzera joan zen Foru Parlamentuaren batzordeak ez zion ebazpen horri eutsi eta 13/1982 Lege Organikoak ez zuen euskararen ofizialtasuna Nafarroa osorako aitortu. Badirudi Nafarroan euskara komunitate osoan ofiziala izan beharrean, eremu batzuetan baino ez izatea, Nafarroako Batzordeak berak proposatu zuela, hau da, nolabaiteko burumurrizketa izan zela.

Eta hori egin zen lehenik, Nafarroako Foru Parlamentuak emandako ebazpenaren kontra eta, bigarrenik, zonifikazio horren alde inolako ikerketa soziolinguistikorik edo oinarri edota argudio zientifikorik izan gabe.

1986ko bukaeran Nafarroako Parlamentuak 18/1986 Foru Legea, Euskarari buruzkoa, onartu zuen. Legea ez zen adostasun giroan onetsi, ez Nafarroako Parlamentuan ez eta gizar-tean ere.

Euskararen Foru Legea indarrean sartu zenetik orain arte hiru izan dira Nafarroako Parlamentuan eztaba-datu diren legea aldatzeko saiakera nagusiak.

✓ 1992an, UPNren agintaldian, Nafarroako Parlamentuko Partido Socialista de Navarra (PSN), Nafarroako Ezker Batua (NEB) eta EA EFL aldatzen saiatu ziren eremu ez euskaldunean ere euskarazko irakaskuntza bermatze aldera. Funtsean eskatzen zena hau zen: EFLaren 26. artikulua (Irakaskuntza eremu ez-euskaldunean) ezabatu eta 25.a (Irakaskuntza eremu mistoan) bietarako uztea. Baina saiakerak ez zuen ondorioz ekarri. Oposizioan zeuden alderdiek (PSN, Herri Batasuna (HB), EA eta NEB) irizpide eta krite-

rio hagitz bertzelakoak baitzituzten. Azkenean, UPNk eta HBk kontrako botoa eman eta aldaketa ez zen onartu. Eztabaida parlamentu alderdiek euskararen inguruan zituzten jarrera eta diskurtsoen agerraldi esanguratsua izan zen. Funtsean, hamabortz urteren buruan bere horretan dira.

✓ Joan den legegintzaldian hizkuntza politika instituzionalaren gainean eztabaida politiko luzea izan zen Nafarroako Parlamentuan. Parlamentuak ponentzia egin zuen 2004ko ekainetik 2005eko apirila bitartean Nafarroako Foru Komunitateko Hizkuntza Politikaren garapena aztertzeko. Ponentziaren azken txos-

nalaren aholkatzea eta NUPen elebakartasunaren defentsa.

Euskararen Legea aldatzeko ber-tze saiakera bat izan zen, baina Convergencia de Demócratas de Navarra (CDNk) eta PSNk kontra bozkatu zuten. Carlos Cristobalek izan zuen ponentziaren azken dokumentua idatzeko ardura. Cristobalek berak defendatzen zuen eremu mistoa zabaltzeko aukera ez zen onartu.

✓ Orain, VII. Legegintzaldi honetan, NEBk egindako proposamenean Carlos Cristobalen proposamena izan zena berreskuratu du. 2007ko azaroan NEBk Euskararen Foru Legearen 5. b. artikulua aldatzeko proposamena egin du. Artikulu horrek eremu mistoan sartzen diren udalerriak zerrendatzen ditu. NEBk egun Iruñerrian, baina eremu ez euskaldunean dauden Aranguren, Beriain, Galar eta Elortzibar udalerriak eremu mistoan sartzeko eskatu du.

Nabarmena da azken saiakera hau urruti dagoela

orain 16 urte proposatu zen lege aldaketatik. Baina bada kontuan hartu behar den elementu bat: Carlos Pérez-Nievas Hezkuntza kontseilariak iragarri du heldu den ikasturtean (2008-2009an) Iruñerriko eremu ez euskaldunean geratzen diren udalerri horietan D ereduko gelak zabaltzea ahal izanen direla. EFL ukitu gabe. Erabaki horrek agerian uzten du UPN-CDNren Gobernuak EFLren gainean orain artiko interpretazioa aldatu duela. Hau da, egungo interpretazioarekin EFL ez da traba, eskaria baldin badago eta Gobernuak nahi badu (hau da, borondate politikoa badago), eremu ez euskaldunean D eredua zabaltzeko.

Dena den, interpretazio aldaketa hori bera argudio gisa erabiltzen ahal du UPN-CDNk EFLaren zonifikazioa aldatu beharrik ez dagoela defendatzeko.

UPN-CDNren Gobernuak EFLaz orain artiko interpretazioa aldatu du. Orain EFL ez da traba, eskaria baldin badago eta Gobernuak nahi badu eremu ez euskaldunean D eredua zabal daiteke

tenaren ondorioek ez zuten Parlamentuko indar politikoen babesa bildu eta hilabete anitzeko prozesuaren emaitza euskararen estatusaren inguruan Nafarroan ditugun ikusmolde eta jarrera uztargaitzen bertze antzeppen bat baino ez zen izan. Saiakera eta egitasmo zapuztua izan zen, euskaldun eta euskaltzale antzondako ponentziaren emaitza-aholkuak murriztak izan baitziren. Hezkuntzari dagokionez aurrerapauso izan zitezkeen proposamen interesgarri batzuk (Iruñerriko zonifikazioaren muga berrikustea, eremu ez euskalduneko ikastolak legezatztea, Lanbide Heziketan euskararen erabilera handitzea, helduen euskalduntzeari laguntzea) bildu bazituen ere, atzera jotze gehiagoren mamu berriak ere ekarri zituen: zonifikazioaren berrestea, D eredua ahultzea xede izanen duen politika instituzio-

BULTZAKADA HORIETAKO BAT eman du Miquel Gros i Lladósek, bere erara. Katalan abokatuaren zaletasunetako bat da soziolinguistika eta Iruñean hamar urtez bizi izan zela baliatuz *Recuperación del euskera en Navarra* liburua argitaratua du, Euskaltzaindiaren eskutik. Gros i Lladósen asmoa izan da, Nafarroan euskarari buruzko eztabaida parametro eta etorkizunerako aukera errealetan oinarritu dadila. Haren ustez, hedabideek eta administrazio erakundeek azaltzen duten errealtatea urrun dabil panorama benetako horretatik. Gros i Lladósek euskararen datuak aztertu ditu eta horien arabera-ko hizkuntza eremuen banaketa berria proposatu du, eremu euskaldunetan eta mistoan eskualde gehiago sartuz.

“Euskararen presentzia” eta eremu banaketa

Grosen ahalegina Nafarroan euskararen ezagutza aztertzea izan da. Horretarako 1986, 1991, 1996 eta 2001eko erroldak aztertu ditu. 2006ko datuak liratekeenaren hipotesia egin du euskararen neurgailua ez baitzuen aplikatu Nafarroako Gobernuak ordukoan. Nafarroako 44 eskualdeak kontuan hartu eta udalez udal aztertu ditu nafarren euskararen ezagutza neurtzen zuten datuak. Berak “euskararen presentzia” izena eman dio aztertutako datuari eta bi subjektu mota batuta ateratu datuok. Batetik, baskofonoak ditu kontuan, alegia, euskaraz edozein abildade duen nafarra; euskara ulertze soilak balio du. Baskofonoei euskaldunak batu dizkie, hau da, inkestan euskaraz ondo egiten dutela esan dutenak.

Udal bakoitzean 21 urtez euskarak izan duen eboluzioa kontatzeaz gain

1986ko Euskararen Legeak ezarritako eremuen banaketari erreparatu dio, eta gogoratu du urte hartan Nafarroako Gobernuak hiru eremuen banaketa nola egin zuen. Labur esanda honela: euskararen ezagutza %10 baino gehiagokoa zen udalak eremu euskaldunetan, %5 baino gehiagokoa eremu mistoan eta %5 baino gutxiagokoa erdaldunetan.

1986ko mapa errebisatu

Gros i Lladósek ikerketari esker ateratako datuak kontuan hartuta eta Nafarroako Gobernuak eremu banaketa nola egin zuen ikusita, proposamena egin du: Gobernua, nolabait, Gros i Lladósek landutako “euskararen presentzia” moduko elementu batean oinarritu zen eremu banaketa egiteko. Elementu horrek, euskararen ezagutzak, 21 urtean gora egin du, eta batik

1986ko mapa errebisatu beharra dago Gros i Lladósen ustez, gaur egungo egoerarekin alderatuz desfasatua baitago

bat, ikustekoak dira 25 eta 15 urtetik beherako nafarren datuak. Beraz, 1986ko mapa errebisatu beharra dago bere ustez, gaur egungo egoerarekin alderatuz desfasatua baitago.

Eremu euskaldunetan eta eremu mistoan sartuko lituzkeen udalerrien zerrenda egin du Gros i Lladósek liburuan. Eremu euskaldunetan ondokoak jarriko lituzke: Estellerrian Ameskoak-Allin eta Lizarralde, Iruñerrian

Etxauribar eta mendebaldeko eta iparreko arroak, Pirinioetan Agoitz, Espartza eta baita Erronkari eta Iruñerri ere. Kalkulatzen du eskualde horietan euskarak %20ko presentzia lortuko zuela 2006rako (urte hartako daturik ez zuen). Eremu mistoan honakoak sartuko lituzke: Pirineo eskualdetik eta Iruñerriatik falta diren eskualdeak, alegia, Itzagaondoa eta hegoaldeko arroa; Erdi-ekialdeko eskualde guztia Arga Beherea kenduta eta Estellerriaren gainerakoa Los Arcos eta Aguilar ibarra kenduta. Eremu erdaldunetan geratuko lirateke, beti ere katalanaren arabera, Erriberako eskualdeak eta erdialdeko eskualdeko hego-ekialdeko zati bat. Lurralde horietan euskarak ez du %10a eta ez dirudi aurki portzentaje horretara hel-tzea lortuko dutenik.

Gros i Lladósen ustez, ikerketa eskuan, euskara garai historiko okerre-nak nozitzen ari zenean ere, indarra hartzen ari zenaren datuak daude. Mendez mende behera zetorren euskara eta XX. mendeko azken laurdenean 50.000 hiztun baino ez zituen euskarak. Europan beste hizkuntza prozesu batzuei gertatu bezala, bazirudien osagai guztiak zeudela Nafarroan euskara galtzeko arriskuan egoteko. Ez da hala gertatu ordea. Gros i Lladósen esanetan ez gaude azken hiztuna hil zain, areago, Nafarroan euskara ez da motel-du eta ez dago besterik gabe bere horretan. Euskara gora egiten ari da, eta gorako prozesua azkartu egingo da gainera etorkizunean. Belaunaldi bat barrurako itxaropena handia da. Liburuaren egilearen ustez, euskarak gizarteak uste duena baino orain eta etorkizun hobeak ditu Nafarroan. ■

gozatu euskaraz

gure artean euskaraz

BFA DFB
Bizkaiko Foru Aldundia
Diputación Foral de Bizkaia

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

Euskaltegien ikasturte berria

40.000 IKASLE inguru espero dituzte Euskal Autonomia Erkidegoko euskaltegietan, alegia, iaz baino milaka batzuk gehiago. 2007-2008 ikasturtean 36.384 matrikula izan ziren. Euskaltegiek aurten izango duten berrikuntza azpimarragarrienetakoa da euskarazko tituluen konbalidazioa. Eusko Jaurlaritzak joan den apirilaren onartu zuen dekretua eta horri esker euskarazko tituluak Europako Markoarekin parekatu eta elkarrekin baliokidetu ditu.

Euskaltegi homologatuen sarean, 107 euskaltegi daude, horietatik 39 udal euskaltegiak, 60 pribatu homologatuak eta 8 autoikaskuntzako zentroak.

Batez beste 35 urte ditu ikasleak, % 69 emakumezkoak dira eta % 31 gizonzkoak. % 27 langile espezializatuak, liberal edo teknikoak dira, % 20 enplegatu publikoak, % 18 ikasleak eta % 9 irakasleak. Gainerako % 28 hainbat lanbidetakoak eta espezializatu gabekoak dira.

Gazteen erabilera bultzatzeko biltzarra

LEIZAOLA ELKARGOAK antolatu du biltzarra izenburu honen pean: *Gutxiengo Hizkuntzen Erabilera Gazte-rian Sustatzeko Gauzatutako Eskarmen-tu Arrakastatsu eta Praktika Egokien Biltzarra*. Euskalduna Jauregian egin-goa dira jardunaldiak azaroaren 20 eta 21ean. Euskal Herriko ekimenak azalduko dituzte eta baita Katalunia,

Valentzia, Galizia eta Finlandiako esperientziak ere, besteak beste. Egitarau osoa helbide honetan: www.hezkuntzagida.com/biltzarra/

“Euskararen sartu!” gida hasiberrientzat

EUSKARA batere ez dakitenentzat eta zertxobait dakitenentzat prestatu du gida IKAk, ikasleek euskara ikasteari beldurra gal diezaioten. Bestalde, IKAk ikasturte berrirako matrikulazio kanpaina irailaren 15ean hasi du.

BAHEA

Joxe Rojasek *Teknopataren txokoa* blogean esanak: “Bide txarrean goaz, bada, marka hausteko kontuetan... oraintxe bertan egin diot kukutxo bat kanpainarako jarritako deskarga zenbagailuari eta... ekainaren 26tik hona (bi hilabete eta erdi)... 1.688 aldiz baino ez da deskargatu Vista eta Office euskaratzeko paketea. Datua penagarria da, edonondik begiratuta ere. Interpretazio baikor bakarra bururatzen zait niri: jendeak oso arin bereganatu ditu erakundeak enpresa pribatuen produktuak diru publikoaz lau haitzetara sustatzen ibiltzearen aurkako argudioak, eta GNU/Linuxera pasatu dira ordenagailu erabiltzaile euskaldun guztiak, sistema osoa euskaraz, dohainik eta ganoraz izateko. Izan ere, azalpena aurreko hori ez bada, alternatibak triste baino tristeagoak dira eta”.

Kike Amonarrizek *Gaur 8n* esanak:

“Lehen liburua euskaraz idaztera mila urteko atzerapenarekin iritsi ginen, lehen filma euskaraz egitera hamarkada batzuk beranduago eta gazte hizkera mota hauetara, ordea, besteekin batera. Gure gazteak gaur egungo munduan daude eta euskaraz ari dira. Hizkuntza guztietan badira hizkera berri hau mehatxutzat hartzen dutenak eta bagara hizkera berri hau komunikazioaren aukera gisa hartzen dugunok ere, nahiz eta arriskuak ere ikusten ditugun”.

TALAIAN

Aurrezki kutxak eta interes politikoak

Berriz ere EAEko aurrezki kutxen fusioari buruzko eztabaidan murgilduta gaude. BBK, Kutxa eta Caja Vitalen arteko fusioaz ari gara, Nafarroako CAN jakin baitakigu “Euskaditik kanpo” dagoela! Eta berriz ere, kutxen inguruko arazoa alderdi politikoen intereserako erabiltzen ari dira. Fusioaren lehenengo arazoa, Arabako PP proiektuaren aurka egotea izan zen, Caja Vital euren eskuetan zegoenean. Gainontzeko alderdiak, ordea, hiru aurrezki kutxen fusioaren aldekoak ziren. Gerora, Caja Vitaleko kontrola PSEren eskuetara pasa zen, bateratzearen aldekoak horiek, baina Kutxen Legea onartu arte itxaron behar zen. Bien bitartean, Ibarretxeren kontsultarekin egin dute topo. Oraingoan, lehendakariaren apustu politikoa dela medio, PSEk uko egin dio kutxen fusioari, EAJk bide “soberanista” (PSEren iritziz) uzten ez duen bitartean. Caja Vitalen arazoak direla eta, orain BBK eta Kutxaren arteko fusioaz hitz egiten ari dira, aurrezki kutxa arabarri ateak irekita utziz betiere. PSEren mehatxua, oraingoan PPn babes-tua, berehalakoa izan da: Caja Vitalek EAEtik kanpo bila ditzake bazkideak!

Zein ikuskizun lotsagarria! Politikariek aurrezki kutxak txotxongiloak izango bailitzan erabiltzen dituzte. Jabeak eurak izango balira bezala! Bezeroak, kutxen benetako jabeak, baztertu egiten dira. Alderdi politiko bakoitzak aurrezki kutxen kontrola hartu nahi du, eta behin horiek bateratuta, indar ekonomiko eta finantzario handia izan dezakete. Jarrera horiek, alderdi politikoek diru “publikoa” kontrolatu eta aprobetxatu nahi dutela baino ez dute erakusten. Eurentzat gutxienezkoa da euskal gizartearen interesak defendatzea. Bestalde, “ahaztu” egiten zaie, interes politikoengatik baita ere, CAN orain gutxi arte gutxienez Hego Euskal Herriko Aurrezki-Kutxen Federazioko parte zela.

Juan Mari Arregi

XABIER LETONA

MALTZAGATIK

Espainiar Herriaren burujabetza, horra koxka

ESPAINIAKO Auzitegi Konstituzionalak bi arrazoi nagusi erabili ditu Eusko Jaurlaritzak bultzatutako Kontsulta Legea atzera botatzeko, biak ere oso aurreikusiak eta aipatuak aldeztu aurretik. Edozein modutan ondo da ikustea auzitegiak nola arrazoitzen duen ezetza, gaur egun erreallitatearen interpretazio zehatza zein den oso argi ikusten delako.

Lehen argudio nagusian, kontsultaren aurkakoei behin eta berriz errepikatu bezala, Konstituzionalak argi utzi du kontsulta eta erreferenduma egitea gauza bera dela; kontsulta ez loteslea izateak —Jaurlaritzaren argudio juridiko nagusia— ez diola erreferendum izaera kentzen. Beraz, erreferendumak soilik gobernu zentralaren eskumen direnez, autonomietako gobernuak ezin dituzte ez kontsulta ez erreferendumik bideratu, gobernu zentralaren baimean barik (Konstituziaren 149.1.32 artikulua urratzen da).

Bigarren argudio nagusiak burujabetzari heldu dio: Kontsulta Legea egituratu den bezala, berdinetik berdiner dauden bi subjektu politiko aurreikusten ditu, Euskal Herria eta Espainiar Herria, eskumenetan berdina balira bezala eta ez da, Espainiako Konstituzioak ez baitu horrelakorik zehazten. Eta, beraz, Eusko Legebiltzarraren lege hau ontzat ematean, Espainiar Nazioa eta Espainiar Herri osoari dagokion zerbaitean aldaketak eragiten direnez, konstituzionalak ez da zuzena EAEko herritarrek bakarrik parte har dezaten halako kontsulta batean.

Jaurlaritzaren erantzuna tinkoa izan zen terminologiari dagokionez, ez dira txantxetakoak Estatuaren parte batek, Estatu orokorrak halakoak esatea: "Eusko Legebiltzarrekiko mesprezurik handiena adie-

ANDONI CANELLADA / ARGAZKI PRESS

razten du", Estatuaren izaera demokratikoa eta zuzenbidezkoa zalan-tzan jartzen ditu, "euskal autogobernuarekiko erasoa baino sakonagoa da hau", "iritzia eman ezinean gaude". Gogorra den gisan, Estatu hori bera Estrasburgoko Giza Eskubideen Auzitegira eramatea, irailaren 23an egingo den bezala. Ez dena samur ulertzen zera da, horren akusazio gogorren aurrean, hainbeste mesprezu, hain eraso handia eta iritzia zanpatua, nola ezin den artikulatu erantzun sendoagorik. Akaso aurrerago... baina musika hori ere ezaguna da. Aurrerago hauteskundeak daude.

LUXENBURGOKO AUZITEGIAK

diputazioen zerga ahalmenaz esandakoak pozarren jarri ditu EAEko hiru diputazioetako arduradunak eta Jaurlaritza bera. Madrilgo interpretazio zentralisten garai luze hauetan ez da gutxiagorako, baina argi zuziri jaurtiketekin. Zergen malgutasuna posible dela adieraztea ez da gutxi, baina ezin da ahaztu azken ahalmena EAEko Auzitegi Gorenaren esku utzi duela eta Espainiako Auzitegi Gorenaren jurisprudentziari jarraiki, EAEko Auzitegi Gorenak

ere ikuspegi zentralistak mesedetu dituela hainbat kasutan. Europako doinu juridikoak entzunda, oraingotan gaitzagoa du halakorik egitea, baina ez ezinezkoa.

DONOSTIAKO IGANDEKO istiluak ere klasiko bihurtzearen bidea darimate, hirugarren urtean jarraian errepikatzen direnean. Oinarritzak beharko lukeen manifestazio eskubidea arinegi debekatzeko joera hartu du Eusko Jaurlaritzako Barne Sailak aspalditik. Ezker abertzaleko herritarrek eskubide osoa dute presoan eskubide ugari etengabe urratzen ari direla salatzen eta eskubide horiek aldarrikatzeko. Urte askotan erakutsi den legez, posible da kirol festa eta aldarrikapena uztartzea, berdin aldarrikapen hau askoren gustukoa ez bada ere.

Helburua istiluak saihestea bada, Ertzaintzak istiluak direnean hartu beharko luke parte, ez bestela. Ertzaintzaren parte hartzeak ez zuen inongo istilurik saihestu. Beraz, eta kasu honi dagokionez, Ertzaintzaren parte hartzearen balizko arrazoiaren hipotesi gisa kontuan hartzekoa da istiluak saihestea baino beste helbururik ere bazela.

Kotxe Nanoak baserritar txikiak harrapatu ditu

Elkar hartzen badute Indiako estatu gatazkatsu bateko gobernu komunista eta herrialde hartan sorturik munduko autogile handienetakoa den multinazional batek kotxe goseztu dauden milioika jenderi berebilerik merkeena egiteko asmoz, gorpiltzar horren aurrean gutxi dezakete nekazari txiroek.

NANO, TATA MOTORS-EN AUTOA, ikurtzat aurkeztu zuten joan den urtarri-lean Delhiko Auto Expon. Hona Indiak XXI. mendeko hiritarrei eskaintzen dien kotxea: txikia, kontsumo urrikoa eta merkea. *Nanos* greko zaharrean "ipotxa" da eta *nano* Ratan Tata enpresagizonaren jaioterria den Gujaraten "txikia". Hirian bost litro erregai baino gutxiago kontsumituko du eta bidean lau inguru. 100.000 rupia kostako da, 2.300 dolar, 1.600 euro inguru.

Ipar Amerikan eta Europan derri-gorrezkotzat jotzen diren osagai batzuk falta ditu, baina kotxea da, ez da rickshaw (oinezko batek edo bizikletak lorrean daraman gurdia) motorduna. Mototik autorako jauzia egin nahi duten herrialdeetan jokatu nahi du aspaldi Espainian Seat 600ak edo Frantzian Citroën 2CV "bizaldikoak" burutu papera. Txasisaren puska sol-datuta edukitzeko partez rematxatuta eduki arren, bost pertsona eramateko kotxea da, bost ate eta guzti.

Europarrok ezagutu beharko genuke Ratan Tata. Gizon honen Tata Motors hogeigarrena da munduko autogile handien zerrendan. Konpainia Indiako hamar handienetarik da. Indiaren independentzia eta laster, 1945ean, tren lokomotoreak ekoizten hasi zen. Lehenengo autoa 1954an fabrikatu zuen, Daimler-Benzekin batera. 2004an Daewooren kamioi

atala erosi zuen, Tata-Daewoo izen berriz bataiatuz. Gero Zaragozako Hispano Carrocera erosi zuen. Eta aurtan bertan, Tata Nano berria aurkezteaz gain, Fordekin batera Jaguar-Land Rover erosi du. Ratan Tata abiadura, prezio eta potentzia guztietan lehiazteko jaio baitzen.

Lortuko ote du Tatak urte bukaerarako martxan edukitzea Nanoak ekotzi behar dituen katea Singur herrian, Mendebaldeko Bengal? Bi urtez han estutzen joan den korapiloa azkar askatzen ez badute, nekez. Hamabost egun baino gehiagoz eduki dute blokatuta Singurreko lantegia eraikitzeke obra lurra ostu dietela salatzen duten nekazariak eta irail hasieran Tatak adierazi du balitekeela usina beste nonbait eraiki behar izatea. Udan jakin dugu, baina istilua aspalditik zetorren.

2007ko maiatzaren 25ean Singurren nekazaritza etxalde txiki bateko jabea ukuiluko sabaitik zintzilik azaldu zen urkatuta. Bizilagunek kazetariei esan zieten Prasanta Das burumakur zebilela azkenaldian. Ez motiborik gabe. 43 urteko Prasanta Dasekin batera haren familia osoa bizi zen Nanoa egiteko kendu zieten lurretik: 65 urteko aita, Tapas eta Sushata anaiak, hiru haurrideen emazteak eta umeak. Prasantak alargunaz gain 9 eta 6 urteko bi alaba utzi zituen.

Suizidatzeko egun seinatua aukuratu zuen laborari etsiua, maiatzaren

Tata Motors konpainiaren Nano autoa —lerroon ondoko argazkian ageri dena— munduko autorik merkeena izango omen da: 100.000 rupiatan salduko dute (2.300 dolar, 1.600 euro). Erregai garestien aroan, Nanok izan behar luke garapen bidean diren herrialdeetako biztanle askok eskuratzeko moduko berebilen aitzindari... lehen autoak salgai garaiz jartzekotan. Kotxe ñimiñoa ekoizteko lantegia Singurren eraikitzeke, lurra ofizialki erosi egin zizkien bertako nekazari Bengala gobernuak, Indiako Alderdi Komunistak kudeatzen duenak. Baina auzitegiek ere aitortu dute 404 hektareetako asko desjabetzaz kendu zizkiela. Soumik Kar izeneko baten argazkiek erakusten dituzte Tata Motorsen usina berriaren eraikitze lanak eta inguruetan oraindik laborantzian diharduten herritarrak eta baratze joriak.

25 hartantxe betetzen baitzen urtea Singurreko baserritarren eta agintari politikoen babesean lurra erosi edo ostu, hori da eztabaidatzen dena, zituen Tataren arteko borroka. Prasanta Dasek baino bi hilabete lehenago Haradhan Bag-ek egin zuen bere buruaz beste, hark ere familia osoaren ogibidea zuen lur muturra kendu ziotelako.

Prasantaren amak kazetariei berretsi zien familiak ez zuela onartu dirurik kendutako lurraren ordainetan. "Dirua ez genuen hartu familiak ez duelako lurra utzi nahi". Hildako semea *Singur Krishi Jami Raksha Committee* (Singurreko Etxaldeak Salbatzeko Batzordea) elkarteoko militantea zen hau antolatu zenetik.

Lurra multinazionalarentzat opari

Beste askotan bezala Singurreko istilua argitzerakoan lan txukuna egin du ingelesezko Wikipediak. Atal berezietan azaldu ditu Tataren proiektuaren aldekoen eta aurkakoen arrazoiak.

Alde egotekoak handiak dira. 1950eko hamarkadan Mendebaldeko Bengala Indiako estatuen artean industria gehien zutenetakoa zen. Baina Bangladesheko gerrak eta geroago gerrillaren eta militarren kontrainsurgentziaren arteko gatazkak, industriak seko urritzea ekarri omen zuten.

Berrindustrialtzeko erabakian alderdi politiko nagusiak ados zeuden,

hartu behar izan duen kreditua, azke-
nean ateratzen da Mendebaldeko
Bengalak kobratu ez baina zeharkako
subentzioa emango diola itun horre-
kin Tatari: 7.000 milioi rupia, 110
milioi euro, opari. “Horri —salatu
dute— garapena deitzen diote, baina
lapurreta da!”.

Bi urteotan, Singurreko lurrak
okupatu, ondeatu eta eraikitze lanek
aurrera egin ahala, ugarituz joan dira
Tataren kontrako protestak. Mugi-
mendu sozial asko eta Indiako inte-
lektual ospetsu batzuez gain, Trina-
mool Congress alderdiko Mamata
Banerjee ere hurbildu zaie. Elkartasu-
nezko uhinari estatuak salbuespen
egoera ezarritik erantzun dio.

Mamata Banerjee parlamentariak
25 eguneko gose greba egin zuen, eta
usinarekin kontrako aktibistek behin
eta berriro gaitzitu zituzten enpresak
eta poliziek ezarritako hesiak. Liska-
rretako baten ondoren, inguruko
neska gazte bat bortxatu, jipoitu eta
kiskali egin zuten poliziek.

Azken asteotan hurbilketa batzuk
izan omen dira mugimenduaren
buruzagitza hartu duen Banerjeearen
eta Tataren proiektua bultzatzen duen
gobernuaren artean, nekazari desja-
betuei —gutxienik %30 bortxaz atera
zituzten beren etxaldeetatik— diru
gehiago ematean oinarrituta.

Gurean egunotan prentsak dio
Nano, Indiatik zabalduko den auto
izarra berandutu egin daitekeela.
Agian berandu hura beranduegi iza-
nen da Singurreko laborarientzat. ■

www.argia.com/nethurbil.php
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

agintean dagoen Indiako Alderdi
Komunista barne, eta lurrak utzi
beharko dituzten nekazariak usinetan
lana izango dutela espero dute. Plan
horien barruan, Tataren Nano autoa
bertan ekoizteak inguruan industria
sarea antolatuko duela seguru daude.
Horregatik ari dira inguruko estatuak
lurrak eskaintzen Tatari, proiektua
Bengalatik atera dezan. Gainera, Sin-
gurreko lurrok batere baliorik gabeko
padurak omen ziren.

Aldiz, proiektuaren kontrakoek
diotenez —eta hau Kolkatako Auzitegi
Gorenak berretsi du— 404 hektarea
horiek, urtean hiru eta lau uzta ematen
zituzten lur oparoak izateaz gain, lege
kontra desjabetu zituzten, horretarako
erabiliz ingeles kolonia garaiko lege
kolonialak, bata 1894koa. Soro horie-

tatik elikatzen ziren milaka herritarre-
tatik 1.000k baino ez du izango lan-
postua Tataren lantegian.

Red Barricade aldizkari elektroniko-
ak 2007ko martxoan plazaratu zituen
Tatak eta Mendebaldeko Bengalako
estatuak egindako hitzarmen ezkutua-
ren kontuak. Interneten eskuragai
dagoen agirian ikus daiteke lurrak
gobernuak erosi dituela eta Tatari utzi
90 urterako. Hitzarmenean ageri da
konpainiak urte horien buruan gober-
nuari 8.000 milioi rupia ordainduko
dizkiola, 126 milioi euro.

Baina *Red Barricade* hitzarmena
aztertuz aurkitu du lehenbiziko urtee-
tan Tatak ez duela kasik ezer ordain-
duko, eta kontuan hartuz alde batetik
ia mende bateko inflazioa eta bestetik
Bengalako gobernuak lurrok erosteko

Z E R B I T Z U A

Beti hurbilago.

Zerbitzu integrala,
pertsonalizatua,
hurbila eta
etengabea.

Horixe
da gure
konpromisoa.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani kalea - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Inma Errea

Itzal deserosoak

E

spainiako Gerra Zibileko gertaeren inguruko memoria historikoa berreskuratzen ari garen honetan, hainbat kontu —albokoak, baina ez muntarik gabeak— ia aipatu gabe pasatzen ari dira.

Urbasako leizeetan amildutako lagun batzuen ondorengoek haien ahaideak hil zituztenen jarrera ideologikoekin bat egin zuten, halako punturaino non ondorengo horietako baten batek kargu politiko eta guzti eskuratu baitzuen, haren senidearen hilketa gaitzesteari uko egin dion alderdi baten eskutik.

Pentsatzekoa da inoiz bortizki zapaldutakoek bizirauteko abiarazten dituztela halako defentsa-mekanismoak, non lehenik eta behin zapaldu dituztenenganako beldurra, gero kritikarik egiteko gogorik edo indarririk eza, eta, azkenik, atxikimendua sentitzeko gauza izatera irits daitezkeen, tratatu txarrak pairatzen dituzten emakume asko haien jipoi-emaileak behin eta berriro haien ondora onartzeko gai diren ber.

Gerra hartako galtzaileen aldeko hautu ideologiko edo etikoa egina dugun gure arteko asko ere, Nafarroan batez ere, Gerra Zibilean Francoren alde borrokatu ziren soldaduen seme-alabak gara. Kasu askotan euskaldun edota euskaltzale, ezkertiar eta euskal abertzale izaki, gure baitan sor daitekeen pitzadura are deigarriagoa bilakatzen da —kontraesana, mingarriagoa— soldadu haiek asko euskaldunak zirela kontuan hartuta, Nafarroako Pirinioetako ibarretakoak, eta espainiar zein euskaldun ezkertiarren aurka aritu zirela.

Aita erreketeeikin izan nuen nik borroka hartan. Inoiz ez nintzen ausartu ikertzen hiru urteko soldadutza ohiz kanpokoak egiteko haren *boluntariotasunak* noraino hartzen zuen —gerrak soldatu joateko adinean harri-patu baitzuen—. Ez nion galdetu —eta hark ere hitz gutxi egin zuen gerran bizi izandakoaz—, nahiz beti argi utzi zigun gerra osoa ofizial baten zerbitzari egin zuela eta, beraz, tiro gutxi eginda, eta ohartua zela gerra ororen zentzugabekeria.

ALBERTO ELOSEGI

Bizitzako errealitate bereziki bortitzen artean, beste norbaiti atzera bueltarik ez duen kaltea eragiten dion pertsona baten senideek, hiltzaile batenek, kasu, pairatu beharreko sentipen-nahasmena jotzen dut gogorrenetako bat. Baina muturreko egoera horretara iritsi gabe ere, deserosoa da maite duzun norbait errotoik arbuiaitzen duzun eta berez arbuiaigarria den zerbitzetan aritu dela jakitea. Are deserosoagoa, hori jendaurrean aitortzea.

Komeni da gerra zibilaren inguruko argi-ilun guztiei erreparatzea, komeni den bezala, emakume jipoituen kontuari aurre egiteko, halako gertaeren inguruko sentipen jasangaitz eta bihurrienak ere poliki aztertzea.

Espainiako Gerraren herentzia jaso duen gizarte honetan klase askotariko *oinordekoak* bizi gara, gerrako galtzaileen eta irabazleen seme-alabak, haien arbasoen jarrera ideologikoen kontrako zein aldeko hautuak egin dituztenak, nor bere senideak galtzaile edo irabazle edukitzeak eman dizkion desabantaila edo pribilegioekin bizi ere.

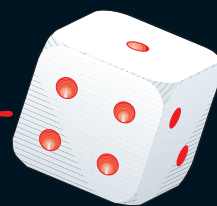
Haien ahaideak ezta lurperaturik non zeuden ere jakin gabe, edo haien ondasunak bortxaz beste batzuen eskuetan zirela jakinik, isilik eta burua makurtuta bizi behar izan dutenek urteetako sufrimendua azaleratzearen ordainbidea behar dute jaso, gutxienik, baina guztiok, haiek eta gainerakook, gure beldurak eta lotsak uxatu eta kontuak argitzea merezi dugu. Nahikoa izan daiteke tabu jo ditugun errealitate horiek hizpidera ekartzea, lagunartean ez bada ere, betiere ahaztu gabe nor bere egingtzen jabe eta arduradun izan badela, baina ez, besteek egindakoen erantzule, beste horiek hurbil-hurbilekoak eta maite-maiteak izanda ere.

Oraingoa aukera ona dugu, historia hurbileko kontu ilunak egunaren argitan aztertu eta hainbat itzalen zama astuna arintzeko. Ez ahal dugu galduko isiltasun errudunen putzu sakonean edota biktimekiko gupida lausoen deserto antzuan. ■

« Komeni da gerra zibilaren inguruko argi-ilun guztiei erreparatzea, komeni den bezala, emakume jipoituen kontuari aurre egiteko, halako gertaeren inguruko sentipen jasangaitz eta bihurrienak ere poliki aztertzea »

ASTE HONETAKO

zozketa

Artez euskara zerbitzua

5 ardilatxa
karpeta eta koaderno

Luzarra 10 - 2 Sol.
Bilbo BIZKAIA

www.artez.net

1

Euskal Burdinaren Museoa

3 harpidedunentzat
bina sarrera

Mirandaola parkea - Telleriarte auzoa, z/g
Legazpi GIPUZKOA

www.jenbur.com

2

Txiki Polit Jatetxea

Afaria 2 lagunentzat

Musika plaza, z/g
Zarautz GIPUZKOA

www.txikipolit.com

3

Urruti Sport

Bi lekuko parapentean
hegaldia, bi lagunentzat

J.M. Soroa, 20
Donostia GIPUZKOA

www.urruti.com

4

Kirolaz badakit

2 mahai jolas opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

ARTEZ EUSKARA ZERBITZUA

- Roxa Pikabea (Oíartzun)
- Elixabete Perez Gazteluz (Oíartzun)
- Itziar Aranberri (Mutriku)
- Erandioko Udal Liburutegia (Erandio)
- Idoia Narbaiza Gantxegi (Eibar)
- Julen Zelaieta Iriarte (Bera)
- Gaintzako Udal Liburutegia (Gaintza)
- Laskorain Ikastola (Tolosa)
- Alfontso Vila Garzia (Santurtzi)
- Andres Odriozola Lizaso (Zarautz)

JESUSKOA NEKAZALTURISMOA

- Orkli S.Coop. (Ordizia)

OLABERRIAKO KARTINGa

- Jose Ramon Beloki Zapirain (Donostia)
- Idoia Atxaga Mendizabal (Hernani)
- Tolosako Justizia Jauregia (Tolosa)
- Aitor Duñabeitia Martin (Durango)
- Joxin Iturriotz Ostolaza (Azpeitia)

TARPOON URPEKARITZA

- Mayi Iza Agirre (Hondarribia)

ZIZTADAK

- Ainhoa Mazariegos Lazorabaster (Mendaro)
- Felipe Alkorta Andonegi (Donostia)

PARTE HARTZEKO

Astelehenetik ostiralera **GOIZEZ** 09:00-13:00 **ARRATSALDEZ** 15:00-18:00

Tel: 943 36 72 85 • gunea@argia.com • www.argia.com/gunea

ARGIA

ARGIA kontzertua

desordutan

Kerobia

Zea Mays

Urriak

31

22:00

Durangoko
PLATERUENA
kafe antzokia

ARGIAren harpidedun bazara deitu 943 36 72 85 telefonora edo bidali mezu bat gunea@argia.com helbide elektronikora urriaren 24a baino lehen eta eskatu zure 2 sarrerak **DOAN**.

Leihatilan: 6 €